

Lunds Universitet

Humanistiska och Teologiska fakulteterna

Martin Luthers gudsrelation under tidsperioden 1483-1517

– En psykohistorisk analys ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv

Johan Ask

Lunds Universitetet I Centrum för Teologi och Religionsvetenskap

Examensarbete i religionsbeteendevetenskap, 15 HP, RBEX02

Handledare: Magdalena Nordin

Examinator: Antoon Geels

Vårtermin: 2015

Lunds Universitet

Centrum för teologi och Religionsvetenskap

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka Martin Luthers gudsrelation under tidsperioden 1483 till 1517 och den eventuella utveckling som skedde i hans gudsrelation. Det görs med hjälp av psykohistoria som ett övergripande kritiskt instrument både av de biografiska källorna och uppsatsen i sig. Luthers gudsrelation kommer att undersökas med hjälp av Pehr Granqvists syn på anknytningsteorin som teori i förhållande till religiositet. Vidare bör det också tilläggas att Granqvist har anpassat teorin för individens inre upplevelse av en andlig kontext. Det bör också påpekas att anknytningens forskningsöversikt i uppsatsen är färgad av det svenska samhället och dess kultur. Översikten är baserade på texter som har författats i samarbete mellan Anders Broberg, Pehr Granqvist, Tord Ivarsson och Pia Risholm Mothander.

I denna uppsats kommer det att företas en analys av Luthers formativa år i kontexten av hans familj, närmiljö och hans övriga liv inom den tidsramen som ovan angivets. I enlighet med anknytningsteorin kommer analysen att bearbeta hur och vilken slags gudsrelation det var som Martin Luther hade. Mer specifikt kommer analysen att koncentrera sig på de händelser där Luthers gudsrelation tydligast framträder och de problemen som han upplevde med sin gudsrelation.

När man granskar och analyserar de källor som har funnits tillgängliga i form av biografier etc. är det viktigt att vara medveten om deras otillförlitlighet och fragmentariska karaktär i sina uppgifter om Martin Luthers privata och personliga gudsrelation. Den slutsatsen som dras här är en möjlig slutsats av många. Slutsatsen tar hänsyn till den precis framlagda psykohistoriska kritiken när den säger att gudsrelationen och dess utveckling under denna tidsperiod är endast ett frö till en möjlig gudsrelation hos Luther. Martin Luthers gudsrelation var minst sagt problematisk för honom.

Det var genom de själavårdande samtalen med Staupitz och sitt eget exegetiska arbete med Romarbrevet som gjorde att Luther började se en ljusning på sina problem med sin gudsrelation. I början av sin gudsrelation upplevde Luther en vred och dömande Gud. Detta utvecklades senare med hjälp av Staupitz och honom själv till en möjligen sundare gudsrelation där Gud var nådig istället för vred. Tron var en nådegåva ifrån Gud given till människan. Människan blev sedan rättfärdiggjord genom endast tron och inte genom sina handlingar. Denna positiva påverkan sådde ett frö i hans inre som senare kom att gro och troligen förändrade hans framtida gudsrelation. Detta sistnämnda är min slutsats om hur Luthers gudsrelation möjligen såg ut under den tidsperioden av Luthers liv som behandlats i uppsatsen.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Syfte och frågor.....	7
1.2 Begränsning.....	8
1.3 Anknytningsteorins forskningsöversikt.....	8
1.3.1 Inledning.....	8
1.4 Disposition	10
2. Luthers minibiografi.....	11
2.1 Inledning.....	11
2.2 Bakgrund och omvärlden	12
2.3 Barndomen och skolåren – Åren 1483 till 1505	12
2.4 Åskvädret, klosterlivet och professuren	13
2.5 Reformationen och brytningen med påvedömet	13
2.6 Organisering av kyrkan	14
2.7 Martin Luthers familjeliv	15
2.8 De sista åren	15
2.9 Luthers gudsrelation i specifika tidsperioder av hans liv	16
2.9.1 Barndomen och skolgången	16
2.9.2 Åskvädrets konsekvenser	19
2.9.3 Klosterlivet, första mässan och fröet till en lösning.....	20
3. Metod	23
3.1 Sammanfattning av psykohistoria	23
4. Anknytning och religionen.....	27
4.1 Inledning.....	27
4.2 Den kristna tron som en anknytningslik relation	29
4.3 En jämförelse av utvecklingen i en gudsrelation och anknytning.....	30
4.4 Barndomen	30
4.5 Tonåren och strax därefter.....	31
4.6 Det vuxna livet och ålderdomen.....	31
4.7 Religionen och individuella skillnader i anknytningstryggheten	31
4.7.1 Kompensationshypotesen.....	32
4.7.2 Korrespondenshypotesen.....	33

5. Analysen.....	34
5.1 Inledning till Luthers olika tidsperioder.....	34
5.2 Familjen, barndomen, skolgången och skolor i andra städer.....	34
5.3 Universitetet och Åskvädret gudsrelations första framträdande.....	36
5.4 Klosterlivet, första mässan och fröet till lösning.....	37
6. Diskussion och slutsats.....	39
6.1 Inledningen.....	39
6.2 Uppsatsens frågeställningar.....	40
6.2.1 Luthers familj och skolgång.....	40
6.2.3 Skolgången på annan ort.....	41
6.2.4 Universitetstiden och åskvädret.....	42
6.2.5 Klosterlivet.....	42
6.3 Slutsats.....	43
6.4 Reflektion över min uppsats.....	44
6.5 Förslag till framtida forskning och avslutande ord.....	44
7. Litteraturförteckning.....	45
Biografier.....	45
Psykohistoria.....	45
Anknytningsteori.....	45
Referenser.....	46

1. Inledning

Intresset för Martin Luther har alltid varit mer eller mindre aktuellt. År 2017 inträffar 500-års jubileet av Reformationen och då blir Luther mer aktuell än någonsin. Luther har periodvis varit föremål för forskning inom den teologiska vetenskapen. Nämnas bör Martin Brechts biografiska trilogi ”His Road to Reformation”, ”Shaping and Defining the Reformation” och ”The Preservation of the Church ” (1993) och Roland H. Baintons biografi ” *Here I Stand- a life of Martin Luther* ” (1981). Det har även förekommit forskning inom andra akademiska discipliner. Ett exempel är Birgit Stolts doktorsavhandling (1964) om det tyska språket i Luthers bordssamtal. Även utanför den akademiska sfären har Luther varit föremål för allehanda författare som Allan Sandströms ”Martin Luther - munken som gjorde uppror ” (2007) för att nämna någon. Varför blir Luthers gudsrelation föremål för ett religionspsykologiskt arbete? I den här uppsatsen ligger fokus på hur Luther upplevde sin gudsrelation. Tanken är att öka den psykologiska förståelsen för hans gudsrelation och utveckling av densamma. Vi lever dessutom i ett samhälle vars kultur, historiskt sett, delvis har formats av den Lutherska kyrkan vilket gör denna uppsats intressant ur en psykohistorisk vinkel. Anknypningsteorin handlar om förhållandet mellan barn och föräldrar eller andra omvårdare. Men också hur föräldrarnas omvårdnad påverkar framtida relationer för individen. Denna teori kan förhoppningsvis öka förståelsen för hur Luthers personliga gudsrelation såg ut. Detta kan vi i sin tur använda oss av på liknande sätt för att förstå vår egen eller andras gudsrelationer. Psykohistoria kommer att användas som en övergripande kritisk metod av både källor och det som skrivs i detta arbete.¹ Det enda psykologiska arbete som liknar detta till viss del är Erik H. Eriksons psykoanalytiska arbete i boken ” *Young Man Luther- A Study in Psychoanalysis and History* ” (1958). Ett annat arbete som är mindre likt, men som använt både anknypningsteorin och psykohistoria, är Sofie Walters avhandling om Lina Sandell ” *Det var en plågsam stund, en stund af inre smärta* ” (2013).

I denna uppsats har jag valt en rad olika biografier om Luther. Jag vill först förklara varför jag valt att använda Erik H Eriksons standardverk ”Young Man Luther ” ytterst sparsamt. Det är en kombination av två anledningar: Dels att det har gjorts en hel del forskning om Luther sedan Eriksons bok publicerades 1958, vilket har gett en annorlunda bild av Luther än den som Erikson ger oss sin bok. Dels därför att jag i en tidigare uppsats nästan uteslutande använde mig av Erikson. Därför tycker jag det skulle vara intressantare för dem som läser denna uppsats och

---

¹Wulff, David M, 1993, Referens till den vedertagna termen ”Psykohistoria”.

för mig själv att få ta del av denna nya forsknings syn på Luther från andra författare som ligger närmare vår tid.

Valet av de biografierna har gjorts dels beroende på tillgängligheten till dessa biografier och vad dessa hade att erbjuda som skulle passa min uppsats syfte bäst. Dels på grund av mina språkliga begränsningar. Mina språkliga begränsningar har också hindrat mig att själv kunna tolka, t.ex. bordssamtalen, eftersom de är skrivna på latin och medeltids tyska. Jag har därför fått förlita mig på författarnas tolkningar.

Nu tänker jag ge en kort presentation av de olika biografiernas författare:

- **Bainton, Roland H:** ” *Here I Stand- A Life of Martin Luther*”

Bainton var professor i kyrkohistoria vid Yales divinity school där han undervisade i 42 år. Han var speciellt intresserad av reformationen.²

- **Brecht, Martin:** ” *Martin Luther- His road to reformation 1483-1517*”

Brecht är en framstående lutherforskare och professor i ämnena reformationen och modern kyrkohistoria vid universitet i Münster i Tyskland.³

- **Erikson, Erik H:** ”Young Man Luther ”

Han var en tysk-amerikansk psykolog och socialantropolog. Eriksons forskning handlade främst om människans psykiska utveckling.⁴

- **Krauklis, Martin:** ”*Martin Luther- Liv och verk*”

Krauklis är teologikandidat, författare och komminister i Svenska kyrkan.⁵

- **Loewenich, Walther von:** ”*Martin Luther- The Man and His work*”

Loewenich var professor vid universitet Erlanger i Nürnberg i flera ämnen såsom kyrkohistoria, dogmatikhistoria, konfessionskunskap och Kristen konst. Hans huvudsakliga forskning var Martin Luther.⁶

---

² <http://fortresspress.com/author/roland-h-bainton>

³ <http://fortresspress.com/author/martin-brecht>

⁴ <http://www.psykologiguiden.se/www/pages/?Lookup=Erik%20H.%20Erikson>

⁵ <http://www.larsonforlag.se/forfattare/krauklis.php>

⁶ https://de.wikipedia.org/wiki/Walther_von_Loewenich

- **Marius, Richard:** ”*Martin Luther- The Christian between God and Death*”

Marius var doktorand i Historia vid Universitet och undervisade också där. Senare i livet så arbetade han som handledare i ”expository writing” vid Harvard universitet. Roland H. Bainton var Marius handledare när Marius skrev sin masters uppsats i historia.⁷

- **Tomlin, Graham:** ”*Luther och hans värld*”

Tomlin är både präst och doktor i kristendomshistoria med speciell inriktning på kyrkofäderna och reformationen. I år kommer han att installeras som Biskop i Kensington, London.⁸

1.1 Syfte och frågor

Syftet med uppsatsen är att öka kunskapen om Luthers gudsrelation genom att använda anknytningsteorin som teori och psykohistoria som en övergripande kritisk metod. Detta görs först genom att redogöra för Luthers hela liv i en kort biografi. Då kan man placera in de specifika formativa tidsperioderna i Luthers liv som helhet. Därefter kommer det en beskrivning av de specifika tidsperioderna som har betydelse för hur vi skall förstå och uppfatta hans gudsrelation och den eventuella utvecklingen av densamma. Denna del börjar med att undersöka hans bakgrund och var problemen(anfäktelserna) möjligen har sitt ursprung. Därefter beskrivs när och hur problemen yttrade sig och vilka konsekvenser de hade för honom i hans liv. När det är genomgången kommer själva analysen av problemet som Luther hade i sin gudsrelation. Vad som möjligen förändrades i den och vilken hjälp han fick av andra samt vad han själv gjorde för att utvecklingen av gudsrelationen skulle bli bättre.

Frågorna jag ställer behandlas i analysen i kronologisk ordning:

1. Hur har familj, den sociala situationen samt skolgång påverkat Luthers gudsrelation? Vad kan ha legat till grund i uppväxten för hans framtida problem med gudsrelation ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv?
2. Hur har Luthers skolgång i andra städer påverkat honom och hans gudsrelation ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv?

---

⁷ <http://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/april-2000/in-memoriam-richard-curry-marius>

⁸ <http://www.stmellitus.org/principal>

<http://www.london.anglican.org/articles/graham-tomlin-bishop-kensington-announcement/>

3. Vad har universitetstiden och åskvädret, där gudsrelationen för första gången framträdde tydligt, haft för konsekvenser för Martins gudsrelation ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv?
4. Vad innebar klosterlivets problem (anfåktelser) för Luthers utveckling av hans gudsrelation ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv?

1.2 Begränsning

Begränsningen av denna uppsats har gjorts till tidsperioden från år 1483 till 1517 av Luthers liv, då det är under denna tidsperiod som hans privata tro kommer klarast till uttryck och därav är intressant för denna uppsats.

1.3 Anknytningsteorins forskningsöversikt

1.3.1 Inledning

Denna översikt är hämtad från Brobergs två böcker: ”*Anknytningsteori - Betydelsen av nära känslomässiga relationer*”(2006) och ”*Anknytning i praktiken - Tillämpningar i praktiken*”(2009), som är författade av Anders Broberg, Pehr Granqvist, Tord Ivarsson och Pia Risholm Mothander. Texterna som översikten baserar sig på har skett i samarbete mellan samtliga författare. Men för enkelhetens skull skriver jag Broberg i själva översikten.

Denna översikt är enligt Brobergs uppfattning om anknytningsteorin och om de anknytningsforskare som han anser vara viktiga. Broberg menar att denna teori är en säregen utvecklingspsykologisk teori för den är både smal och bred samtidigt. Den är inte en fullständig utvecklingspsykologisk teori som täcker de olika aspekterna av en individs utveckling som t.ex. sexualitet och aggression. Teorin fokuserar på nära relationer och relationernas inverkan på både individen och de närmaste kring individen. När han beskriver teorins bredd syftar han på alla influenser som anknytningsteorin har hämtat ifrån olika vetenskaper som psykoanalys, evolutionsbiologi, systemteori och kognitionsvetenskap. Detta gör teorin komplicerad även om den täcker ett smalt område inom utvecklingspsykologin.⁹ Det finns givetvis andra forskare som skulle beskrivit anknytningsteorin annorlunda. Här kommer nu att nämnas något om anknytningsteorins grundare **John Bowlby** och hans kollega och efterföljare **Mary Ainsworth** (f.d. Salter), samt nästa generations anknytningsforskare enligt Brobergs tolkning.

---

⁹Broberg, Anders, 2006, s. 19.

John Bowlby (1907-90) är anknytningsteorins grundare. Han var en engelsk barnpsykiater och psykoanalytiker. Efter andra världskriget hade det uppstått problem med de många hemlösa barnen. Världshälsoorganisationen gav Bowlby i uppdrag att analysera fram fakta kring och vad som kunde förbättra de hemlösa barnens situation. I Bowlbys rapport “ Maternal care and mental health” (1951) framkom det vilken betydelse föräldrarna har för ett barns utveckling och vilken risk en tidig separation kan innebära. Rapporten ledde till ytterligare forskning om separation och medförde ett samarbete med James och Joyce Robertson. Robertsons studerade på Bowlbys initiativ barns separationer i samband med sjukhus- och barnhemsvistelser. Det filmades och filmerna gav upphov till förändringar i rutinerna på sjukhus och barnhem i hela västvärlden.¹⁰ Vidare säger Broberg att 1969 publicerade Bowlby den första delen i trilogin “Attachment and loss” (Del 2: 1973, Del 3: 1980). Där redogör han för anknytningens betydelse för individens utveckling och hur vanvård och separation tidigt i livet kan få följder för utvecklingen. Bowlby var medlem i Brittiska Psykoanalytiska Sällskapet, och respekterade den kliniska kunskapen inom psykoanalysen, men var starkt kritisk till en del av de grundläggande begreppen inom teorin. Han använde sig istället av andra vetenskaper såsom biologi och den allmänna systemteorin när han skapade sin anknytningsteori. Evolutionsbiologin beskriver hur känslomässigt nära band uppstår mellan spädbarnet och primärvårdaren. Psykoanalytikerna förkastade Bowlbys idéer medan utvecklingspsykologin välkomnade dem.¹¹ Medgrundaren **Mary D. Salter Ainsworth** (1913-99), som studerade psykologi vid Toronto universitetet, kom i kontakt med “ Trygghets teori” som utvecklats av hennes lärare William Blatz. I hennes doktorsavhandling “ An evolution of adjustment based on the concept of security ” används *trygg bas* för första gången och blir sedan ett centralt begrepp inom anknytningsteorin. 1950 flyttade Ainsworth till London och kom i kontakt med Bowlby vilket ledde till ett långt samarbete. Ainsworth gav anknytningsteorin stabilitet och det empiriska underlag som krävdes. Hennes kunskaper i personlighetspsykologi uppmärksammade att barn utvecklar olika typer av anknytning till olika omvårdare, vilket Bowlby hade missat.

Mary Main, Berkeleyprofessorn i psykologi, gjorde arbeten rörande desorganiserad anknytning och vuxnas mentala representationer av sina barndomserfarenheter. Hon och hennes man Erik Hesse utvecklade anknytningsintervjun (AAI = adult attachment interview) och systemet som bedömer skrämmande vårdnad. **Alan Sroufe**, professor vid universitetet i

---

¹⁰Broberg, Anders, 2009, s. 12f.

¹¹Ibid, s. 13f.

Minnesota är känd för Minnesotastudien som är en omfattande longitudinell studie om den tidiga anknytningens inverkan på den fortsatta utvecklingen och som ökade förståelsen för psykopatologi. Det är Professorn **Peter Fonagy** vid University College i London som har verkat för anknytningsteorins acceptans hos psykodynamiskt skolade kliniker. **Mary Dozier** är en Psykologiprofessor vid Delaware universitetet som arbetat med tillämpning av anknytningsteorin i förståelsen av processer, inkluderande alla parter i psykoterapeutsituationer och med barn i familjehemsplacering. Professorn **Marinus van Ijzendoorn** vid Leiden universitetet har sedan 90-talet använt statistiska metoder i bl.a. metaanalyser i anknytningsforskningen samt dessutom i samarbete med kollegor utvecklat anknytningsbaserade interventionsmetoder för adoptivföräldrar.¹²

1.4 Disposition

I kapitel 2 kommer först en kort biografi över Luthers liv. Detta för att ni som läsare skall kunna placera in de specifika tidsperioderna där gudsrelationen kommer tydligast till uttryck. Därefter tas de olika livsperioderna upp och redovisas i kronologisk ordning. I kapitel 3 görs en sammanfattning av psykohistoria och de rekommendationer den gör till författare och forskare som tar sig an ett psykohistoriskt arbete. Vidare i kapitel 4 sammanfattas och redogörs för Granqvists tolkning av anknytningsteorin. I kapitel 5 analyseras varje specifik tidsperiod med samma indelning som i kapitel 2: Först ur ett anknytningsperspektiv och direkt därefter ur ett psykohistoriskt perspektiv. I kapitel 6 kommer slutsats och diskussion av föregående kapitel samt funderingar kring vad som kunde gjorts annorlunda i denna uppsats och tankar om vad framtida Lutherforskning skulle kunna göra för förståelsen av Luthers gudsrelation.

---

¹²Broberg, Anders, 2009, sid. 14f.

2. Luthers minibiografi

2.1 Inledning

Denna korta biografi har jag delat in i 7 olika avsnitt som var och en berättar om olika delar av Martin Luthers liv. När man psykohistoriskt analyserar en historisk person är det viktigt att veta från vilket ursprung personens familj kommer ifrån och vilken miljö och familj individen föds in i. Det är också viktigt att förstå vilken miljö denna familj lever i om man ser den i ett större sammanhang på både makro nivå ex. Land, världsdel hur denna makronivå påverkar mikronivån som utgörs av familjen och individen. Makro nivån i ett land utgörs av en viss politik, ekonomi, kultur etc. De här delarna påverkar levnadssituationen på allehanda vis för familjen och individen. Den kan förklara vad som skapar förutsättningarna på, mikro nivå, som kan förklara motiven bakom individens liv i nuläget och i framtiden.

Denna biografi behandlar de viktigaste delarna i Luthers liv för att få en viss förståelse vem denne historiske portalfigur var. Men för att undgå att endast få en biografisk vinkel har det använts olika biografier. Detta på inrådan av psykohistoriska auktoriteten William McKinley Runyans råd att försöka ta med olika vinklar från olika biografier och på det sättet förhoppningsvis få en bättre helhetsbild av Martin Luther och kunna jämföra samma händelser som antingen skiljer sig i sin uppfattning eller är samstämmiga. Det bör också nämnas att uppgifterna angående Luthers privata gudsrelation är få, fragmentariska och ofta återgivna i form av legender, myter eller dramatiserade till sin natur. Därför blir det ofta spekulationer och tolkningar av de uppgifter som är tillgängliga. Där bör också nämnas att ända sedan berättelserna om Luthers liv eller hans anekdoter blev nedtecknade för första gången har de tolkats i nästan 500 år som det nu har gått sedan Luther dog. Vilket självklart leder till slutsatsen att tillförlitligheten till källorna gör att man måste vara kritisk till och medveten om när man läser och skriver om Luthers liv.

Ännu en anledning till att hålla denna biografi kort är att av utrymmesskäl och uppsatsens syfte är inte att försöka skriva en hel biografi utan att redogöra för en del av Luthers liv allt inom ramen för en examen.

2.2 Bakgrund och omvärlden

Den 10 november 1483 (födelseåret är osäkert) föddes Martin Luther i den tyska staden Eisleben, i kurfurstendömet Sachsen som var en del av det tysk-romerska riket.¹³ Luther levde i ett Tyskland som kallades ”Heliga romerska riket av tysk nation” och var ett stort område med många olika territorier. Kejsaren var nationens överhuvud men den verkliga makten låg hos prinsar och adel i de olika territorierna. Städerna växte och handelsmännens makt växte i samma takt som den begynnande kapitalistiska ekonomin etablerade sig. Tyskland var fortfarande ett utpräglat bondesamhälle. Ytterligare en maktfaktor var kyrkan som var delaktiga i det politiska livet. Både ärkebiskopen och biskoparna styrde sina territorier likt prinsarna.¹⁴ Det medeltida feodala samhället var i upplösning och renässansen var på antågande. De tre stora makthavarna var kejsare Karl V av Habsburg som styrde det Tysk-romerska riket, Kung Frans I av Frankrike och Kung Henrik VIII av England. Karl V och Frans I låg ofta i krig med varandra. Det fanns även ett invasionshot från Turkiets Storsultan Soliman I.¹⁵ Det allmänna missnöjet bland det tyska folket mot den korrumpierade kyrkliga och världsliga överstatligheten började märkas. Missnöjet i Tyskland spreds snabbt med uppfinningen tryckpressen.¹⁶

2.3 Barndomen och skolåren – Åren 1483 till 1505

Luther var ett år när hans föräldrar flyttade till staden Mansfeld. Pappa Hans Luther kom från en bondesläkt men tvingades välja en karriär inom gruvindustrin. Området runt staden var rikt på koppar och Hans Luther lånade pengar för att arrendera en smältugn och blev delägare i ett antal gruvor. Hans Luther vann anseende och blev en av fyra bland folkets representanter i stadens råd. Mamma Margarete kom från affärsfamiljen Lindemann.¹⁷ De fick ca.9 barn varav ca.4 barn dog i tidig ålder. Martin Luther var äldst. Han gick i skolan i staden Mansfeld. Pappa Hans märkte att sonen hade läshuvud och beslöt att ge sin son en god utbildning.¹⁸ När Luther var 14 år skickades han till en skola i staden Magdeburg. Ett år senare började han i en skola i staden Eisenach.¹⁹ Luther var inneboende hos familjen Cotta-Schalbe.²⁰

---

¹³Brecht, Martin, 1993, s.1.

¹⁴Marius, Richard, 2004, s.1ff.

¹⁵Krauklis, Martin, 1999, s.10f.

¹⁶Marius, Richard, 2004, s.7.

¹⁷Brecht, Martin, 1993, s.2ff.

¹⁸Tomlin, Graham, 2002, s.10ff.

¹⁹Brecht, Martin, 1993, s.9ff.

²⁰Tomlin, Graham, 2002, s.13.

Pappa Hans planer var att sonen Martin skulle utbildas på universitetet inom juridikens område. 1501 började Luther på universitetet i Erfurt. Först fick han avlägga en magisterexamen och sedan specialisera sig²¹. Luther var 22 år när han på sommaren 1505 påbörjade juridikstudierna.²²

2.4 Åskvädret, klosterlivet och professuren

I juni 1505 var Luther på hembesök i Mansfeld. När han var på återresa hamnade Luther i ett åskväder i närheten av byn Stotternheim. Åskan fick honom att ramla av hästen, enligt Brecht²³ och han ropade ” Välsignade Sankta Anna. Jag vill bli munk! ” och Luther tog löftet på allvar.²⁴ Två veckor senare stod han utanför Augustinerklostret ²⁵ i Erfurt. Ett år senare blev Martin Luther fullvärdig munk. Johann von Staupitz, generalkyrkoherden för augustinsk observans lade märke till Luther och hans tidigare utbildning.²⁶ Det ledde till att Luther prästvigdes i april år 1507 och höll sin första mässa i maj.²⁷ Munkordens förtroende för Luther växte och han fick företa en resa till Rom år 1510-11 för att reda ut en ordensfråga.²⁸ Luther doktorerade och övertog Staupitz professur i bibelkunskap i Wittenberg 1512 vilken han behöll livet ut.²⁹

2.5 Reformationen och brytningen med påvedömet

I oktober 1517 sände Luther de 95 teserna som en protest mot avlatens praxis och ett brev till ärkebiskopen Albrecht av Brandenburg. Det blev startskottet till Reformationen. Teserna spreds snabbt och Katolska kyrkan var tvungna att reagera.³⁰ I Riksdagen i Augsburg 1518 förväntade sig kardinalen Cajetanus att Luther skulle ta tillbaka teserna vilket Luther inte gjorde. År 1520 gav Luther ut skrifter som kritiserade katolska kyrkan. Martin Luther fick en varningsbulla som krävde att skrifterna skulle brännas. Luther brände bullan. 1521 blev Luther bannlyst.³¹

---

²¹Tomlin, Graham, 2002, s. 13ff.

²²Brecht, Martin, 1993, s. 22.

²³Ibid, s.48.

²⁴Tomlin, Graham, 2002, s.19.

²⁵Brecht, Martin, 1993, s.50.

²⁶Tomlin, Graham, 2002, s.24.

²⁷Brecht, Martin, 1993, s.72.

²⁸Krauklis, Martin, 1999, s. 30ff.

²⁹Tomlin, Graham, 2002, s.30.

³⁰Tomlin, Graham, 2002, s.71ff.

³¹Krauklis, Martin, 1999, s.61ff.

Kejsaren Karl V strävade efter kyrklig enhet. Han kallade Luther till riksdagen i Worms 1521 för att Luther skulle förklara sig varav resultatet blev att Karl V förklarade Luther fredlös. Luther var under kurfursten Fredrik den Vises beskydd och gömdes i slottet Wartburg som låg i närheten av staden Eisenach.³² Inför Riksdagen i Augsburg 1530 utarbetade Luthers högra hand, Philip Melancthon, den Augsburgska bekännelsen som en svarsskrift mot katolska kyrkans anklagelser.³³ Den skrevs under av de evangeliska furstarna. Splittringen mellan katolska kyrkan och den Lutherska kyrkan var ett faktum³⁴.

2.6 Organisering av kyrkan

Reformationen 1517 började som ett individuellt ställningstagande av Martin Luther och växte till en evangelisk rörelse. Den omfattade allt från vanligt folk till prinsar i de olika territorierna i Tyskland. Innan riksdagen i Augsburg 1530 hade den nya kyrkan börjat organisera sig. Martin Luther var den givna kyrkofadern. 1521 fördömde Kejsaren reformationen. 1522 började reformationsanhängarna bland folket bli allt fler. Detta ledde bland annat till en katastrofal konsekvens: det blodiga och stora bondeupproret 1525.³⁵ Mitt under bondeupproret gifte sig Martin Luther med nunnan Katharina av Bora i juni år 1525.³⁶ Efter riksdagen i Speyer 1526 använde prinsarna i territorierna reformationen efter eget huvud. Därför vände sig Luther till de politiskt ledande och bad om att få organisera den nya kyrkan. Detta skedde i samarbete mellan de ledande och Luther. Martin Luther upprättade en tydlig kyrkoorganisation 1525 och den fortsatte utvecklas genom åren. En ny gudstjänstordning skapades och den nya läran summerades i Luthers två katekeser.³⁷ Luther hade redan 1522 publicerat Nya Testamentet på tyska och den fullständiga Bibeln utkom 1534.³⁸ Psalmböckerna skulle också vara på Tyska.³⁹ Enligt Krauklis författade Martin Luther en del psalmer.⁴⁰ 1538 skrev Luther de Schmalkaldiska artiklarna som visar var den nya kyrkan stod och dess autonomi.⁴¹

---

³²Krauklis, Martin, 1999, s.67ff.

³³Tomlin, Graham, 2002, s.162ff.

³⁴Krauklis, Martin, 1999, s.61ff.

³⁵Loewenich, Walther von, 1986, s.231ff.

³⁶Ibid, s.279.

³⁷Ibid, s.309ff.

³⁸Krauklis, Martin, 1999, s.158f.

³⁹Loewenich, Walther von, 1986, s.314.

⁴⁰Krauklis, Martin, 1999, s.133.

⁴¹Ibid, s.129.

2.7 Martin Luthers familjeliv

Enligt Krauklis bodde Luther i det utrymda augustinerklostret i Wittenberg 1524. När han gifte sig med Katarina von Bora⁴² (*1499-1552)⁴³ blev det deras hem. Luthers familj var en storfamilj som förutom Martin, Katarina och barnen bestod av tjänstefolk, en moster, informatorer, bror- och systersöner. Deras hus fungerade även som en fristad för nunnor, munkar, familjer till vänner och medarbetare när epidemier härjade. Hemmet gästades av furstar, ämbetsmän och teologer. Krauklis beskriver Katarina som en praktisk kvinna som skötte hushållet och familjens ekonomi.⁴⁴ Tomlin menar att äktenskapet var starkt, ömt och fyllt av humor vilket syns i deras brevväxling.⁴⁵ De hade 6 barn: Johannes, Martin, Paulus, Elisabeth, Magdalena och Margarete. Tragiskt nog dog Elisabet när hon var endast 8 månader och Magdalena när hon var 13 år.⁴⁶

2.8 De sista åren

Från 1537 och framåt kantades Luthers liv av sjukdom och mental utmattning. Dessutom var han fortfarande fredlös. Luther arbetade med det reformerta arbetet och undervisade fortfarande på universitetet i Wittenberg.⁴⁷ Enligt Krauklis reste Luther 1546 till Eisleben för att medla i en tvist. När Luther och hans resesällskap kom fram drabbades Luther av ett sjukdomsanfall men blev bättre. Förhandlingarna blev utdragna, men den 17 februari slöts ett fördrag. Luther hade hela tiden varit sjuk och på kvällen försämrades hans tillstånd. Den 18 februari dog Martin Luther med två av sina söner, tjänare och vänner vid sängen. Luther begravdes i Wittenberg.⁴⁸

---

⁴²Krauklis, Martin, 1999, s.119.

⁴³Brecht, Martin, 1993, s.195.

⁴⁴Krauklis, Martin, 1999, s.120f.

⁴⁵Tomlin, Graham, 2002, s.168ff.

⁴⁶Loewenich, Walther von, 1986, s.284.

⁴⁷Krauklis, Martin, 1999, s.127ff.

⁴⁸Ibid, s.146ff.

2.9 Luthers gudsrelation i specifika tidsperioder av hans liv

2.9.1 Barndomen och skolgången

Enligt Brecht fanns det och som nämndes ovan ca.9 yngre syskon (tre-fyra av dem dog tidigt) i Martin Luthers syskonskara.⁴⁹ Hans Luther fick välja en annan karriär när familjegården gick till hans yngre broder. Pappa Hans och mamma Margarete flyttade 1484 till staden Mansfeld.⁵⁰ Enligt Brecht var Hans Luther tvungen att låna stora summor pengar när han startade sin karriär inom gruvindustrin. Men genom strävan och envishet lyckades han expandera. Familjen Luthers ekonomiska och sociala situation var beroende av gruvindustrins med- och motgångar.⁵¹ Enligt Loewenich var Hans Luther år 1509 delägare i 8 gruvor och 3 metallugnar.⁵² Brecht hävdar att det inte var förrän 1530 som Hans Luther hade lyckats betala tillbaka sina skulder till handelsbolaget.⁵³ Loewenich påstår att Hans Luthers familj levde ett relativt bekvämt liv. Det är en överdrift när Luther påstår att hans föräldrar var fattiga.⁵⁴ Brecht framhåller att de hade bra och dåliga perioder i familjens ekonomi till följd var det ibland var sparsamt. Med ett barns minne minns Luther som att de var fattiga. Luther skulle även senare i livet förstå att hans far hade gjort en del uppoffringar för att Martin skulle kunna utbilda sig. Uppoffringen kunde förklara en del av den ekonomiska situationen i familjen. Därför fick kanske Luther dåligt samvete när han ändrade pappa Hans planer.⁵⁵ Loewenich menar att Hans Luther haft ett visst socialt anseende eftersom han år 1491 var en av fyra som representerade folket i staden Mansfeld. Vidare påstod Luther att mamma Margarete var tvungen att bära hem veden för att de var så fattiga. Det är inget tecken på fattigdom utan att mamma Margarete var kanske en driftig husmor. Luthers uppfostran var nog lik andras där agan ingick som en del i en god uppfostran. Luther nämner i ett bordssamtal att han hade blivit agad så att han rymde. Hans pappa blev orolig för att inte kunna återfå sin sons förtroende. Likaså hade mamma Margarete en gång slagit Luther så han blödde. Luther avslutar dessa två händelser med att föräldrarna

---

⁴⁹Brecht, Martin, 1993, s.4ff.

⁵⁰Loewenich, Walther von, 1986, s.38.

⁵¹Brecht, Martin, 1993, s.4.

⁵²Loewenich, Walther von, 1986, s.38.

⁵³Brecht, Martin, 1993 s.5.

⁵⁴Loewenich, Walther von, 1986, s.38f.

⁵⁵Brecht, Martin, 1993, s.5.

faktiskt menade väl.⁵⁶ Dessa två händelser, menar Brecht, är knappast några bevis på att fostran var strikt och inte heller kan man dra slutsatsen att Luther fick emotionella skador.⁵⁷ Marius påstår att om den påstådda bittra fiendskapen mellan Martin och pappa Hans hade funnits så hade den syntts tydligare i bordssamtalen. I Weimarutgåvan av Luthers samlade verk finns det 7075 noteringar varav 27 st. handlar om Luthers pappa. Det borde finnas fler om pappa Hans om han var ett stort problem för Luther.⁵⁸ Brecht håller med Marius att föräldrarelationen inte var ett problem för Martin Luther.⁵⁹ Vidare säger Loewenich detta att Luther skrev varsitt brev till sina föräldrar när de låg inför döden. Brevet var fulla av kärlek och respekt. Enligt Loewenich har det funnits elaka rykten om att Hans Luther var alkoholist och rykten skulle förstärka att han var en hustryann. I ett av Luthers bordssamtal talade han om sin pappa Hans dryckesvanor som berättar att Hans Luther var trevlig, skämtade och sjöng när han tog sig ett glas.⁶⁰ Brecht menar att pappans dryckesvanor var ett kärt minne för Luther.⁶¹ Loewenich påstår att om Hans Luther varit alkoholist hade han inte kunnat åstadkomma det han gjorde. Loewenich kritiserar Erik H. Erikson eftersom Erikson ser pappan som orsaken både till Martins senare religiösa problem och mammans påstådda nervösa sammanbrott. Hans Luther var kanske strikt men samtidigt värnade han om sin sons utveckling genom sina planer på en utbildning. Slutsatsen som Erikson drar om att pappa Hans skulle ha påverkat Luthers gudsbild är felaktig, menar Loewenich. Luthers kris var av religiös karaktär och inte en identitetskris.⁶² När man läser Eriksons beskrivning av Hans Luther kan man delvis hålla med Loewenich när han kritiserar Erikson för att denne målar upp en bild av Hans Luther som hustryann. Särskilt när man jämför med de övriga biografierna, som har använts i denna uppsats, och jämför deras bild av Hans Luther. Men samtidigt kan man också kritisera Loewenich att han varit alltför kritisk gentemot Erikson. Men inte så pass mycket som Loewenich vill ha det till vill jag poängtera. Vad gällande Luthers mamma Margarettes nervösa sammanbrott så får man nog säga att Erikson är relativt ensam om att hävda att hon hade ett sammanbrott och det är nog frågan om en spekulation från Erikson sida sett.⁶³ Marius menar att det inte nämns mycket om

---

⁵⁶Loewenich, Walther von, 1986, s.38ff.

⁵⁷Brecht, Martin, 1993, s.7.

⁵⁸Marius, Richard, 2004, s.23.

⁵⁹Brecht, Martin, 1993, s.7.

⁶⁰Loewenich, Walther von, 1986, s.40ff.

⁶¹Brecht, Martin, 1993, s.7.

⁶²Loewenich, Walther von, 1986, s.40ff.

⁶³ Ask, Johan (f.d.Förster), 1996

modern mer än att hon kom från en familj från en högre samhällsklass. Det är därför troligt att hon hade högre utbildning än pappan och att hon lärde Martin Luther att läsa.⁶⁴

Enligt Loewenich var tron i hemmet inte överdrivet religiös. När pappa Hans var på festen efter första mässan åberopar han fjärde budet. Men det gjorde han inte av religiösa skäl utan på grund av att han haft andra planer för sin son.⁶⁵ Brecht menar att den kristna tron i Luthers uppväxt var förknippad med djävulen och vidskeplighet. Denna föreställning delade Martin med sina föräldrar sedan barnsben. Djävulen och vidskepligheten fortsatte vara en realitet i Luthers liv.⁶⁶ Loewenich håller med att vidskeplighet var en del av den världsbilden folk i allmänhet hade under medeltiden.⁶⁷

Enligt Brecht varade skoltiden i Mansfeld tills Martin Luther var 14 år⁶⁸ och Loewenich påstår att denna tid var något som Luther såg tillbaka på som ett helvete. Luther påstod att han vid ett tillfälle blev slagen 15 gånger under en förmiddag. Under lektionerna var det förbjudet att tala tyska. Skolan utsåg en elev till ordningsman som antecknade varje elev som pratade tyska. I slutet av veckan fick eleverna sina straff. Enligt Loewenich bestämde sig pappa Hans att skicka Luther till en skola i staden Magdeburg. Det finns inga bevis på att Luther tog några intryck av sin skoltid där. Bara ett år senare, år 1498, skickades Luther till en skola i staden Eisenach. Det är troligt att enligt skolans regler ingick det, menar Loewenich, att sjunga i kyrkans gosskör och gå runt i staden för att ta emot allmosor. En husmor i kyrkan hade hört Luthers vackra sångröst. Hon påstås vara Heinrich Schalbes fru. Luther fick mat och husrum hos Kunz Cotta vars fru var född Schalbe. Det var hos dem som Martin Luther kom i kontakt med en andlig miljö och kultur. Schalbe var känd för sin kristna hängivenhet och sina bidrag till ett Franciskanskt kloster. I det klostret levde prästen Johann Braun som blev Luthers vän. Tiden där hade en positiv effekt på Luther från både familjen Schalbe-Cotta och Braun som båda var musikalskare. Åren där var något som Luther alltid mindes med glädje. När Martin Luther studerat i Eisenach i tre år var han 18 år. Pappa Hans planer var nu juridikstudier i Erfurt. Luther skrevs in i april år 1501 på universitetet och bodde i ett studenthem säger Loewenich.⁶⁹ Enligt Brecht stod studenthemmen under universitets ledning.⁷⁰ Vidare säger Loewenich att hemmen hade strikta regler med väckning tidigt på morgonen och tidig läggdags. Studenterna hade uniform och även

---

⁶⁴Marius, Richard, 2004, s.24.

⁶⁵Loewenich, Walther von, 1986, s.42.

⁶⁶Brecht, Martin, 1993, s.11f.

⁶⁷Loewenich, Walther von, 1986, s.43.

⁶⁸Brecht, Martin, 1993, s.9.

⁶⁹Loewenich, Walther von, 1986, s.44ff.

⁷⁰Brecht, Martin, 1993, s.31.

maten var bestämd.⁷¹ Brecht tillägger att ett andligt liv ingick i hemmens dagliga rutiner där Psaltaren lästes rakt igenom i en 15 dagars cykel.⁷² Enligt Loewenich var studenternas inrutade tillvaro inget konstigt. Socialt sågs Luther som en glad och livlig junker av sina vänner. Varje student måste först genomgå förberedande studier inom fakulteten för de fria konsterna med en avslutande magisterexamen. Sedan valde man antingen teologi, juridik eller medicin. Luther var en flitig student och avlade sin magisterexamen år 1505 i toppskiktet av sin klass.⁷³ Martin Luther hade ett rikt socialt liv och reste ofta hem till Mansfeld. Enligt Loewenich var det under ett hembesök råkade han ut för en olycka där hans kniv hamnade i kroppspulsådern i låret. Händelsen skrämde Luther och det påstås att han kallat på Jungfru Marias hjälp. De efterföljande veckorna blev han sängliggandes och lärde sig själv att spela luta.

2.9.2 Åskvädrets konsekvenser

Enligt Loewenich avlade Martin Luther sin magisterexamen 1505 och blev förordnad att vara lärare under två års tid och samtidigt skulle han studera juridik. Pappa Hans hade försett sonen Martin med den juridiska läroboken och hade även giftermålstankar för Luther med en förmögen kvinna.⁷⁴ Enligt Brecht är det troligt att Luther tvivlade på sin framtid. Han tyckte att juridiken var svävande och med många undantag och tycktes sakna samvete. I teologin fanns det däremot en stadighet och ett tydligt samvete. Juridiken kunde inte erbjuda någon hjälp med de religiösa problem Luther funderade över. Brecht påminner om att Luther efter knivincidenten troligen hade tankar om döden. Det fanns även annat som påverkade hans tankar kring döden. 1505 utbröt pesten och närstående vänner till Luther föll offer.⁷⁵ Marius menar att detta gjorde döden mer påtaglig för Luther. Enligt Marius tolkning av Ian Siggis studier av samtida predikningar användes pesten som uppmaning att ångra sina synder i tid. Martin Luther hörde troligen dessa predikningar som barn, vilket kan ha skapat oro och påverkat hans senare problem med döden.⁷⁶ Enligt Brecht var Luther på återresa från ett hembesök under mitten av terminen då åskvädret framkallade dödsfruktan inom honom och han ropade på hjälp samt lovade att bli munk. Enligt Brecht upplevde Luther detta som Guds tilltal vilket gjorde löftet

---

⁷¹Loewenich, Walther von, 1986, s.47ff.

⁷²Brecht, Martin, 1993, s.32.

⁷³Loewenich, Walther von, 1986, s.47ff.

⁷⁴ Loewenich, Walther von, 1986, s.47ff.

⁷⁵Brecht, Martin, 1993, s.44ff.

⁷⁶Marius, Richard, 2004, s.28f.

mer bindande.⁷⁷ Loewenich menar att åskvädret kan ha föregåtts av tvivel om framtiden. Luther kan ha haft munklivet i åtanke och brottats med det i sitt inre ett tag. Annars hade han med lätthet kunnat vifta bort löftet. Ovädret kan ha varit den utlösande faktorn för Luthers tankar och löftet.⁷⁸ Marius har en annan åsikt för enligt Luthers tidigaste egna vittnesbörd var hans primära rädsla att dö. I ett brev till pappa Hans skrev Luther att dödsrädslan fick honom att avge löftet.⁷⁹ Enligt Loewenich reagerade pappan med besvikelse och ilska över munklöftet. Men detta var första gången, enligt Loewenich, som Luther följde sin egen vilja och inte pappans. Det var ett sätt att stärka sin identitet. Hans Luthers vänner försökte lugna honom med att han skulle se sin sons beslut som ett villigt offer till Gud. Men pappa Hans var tvär tills två av Luthers bröder dog i pesten. Då accepterade pappan motvilligt sonen Martins beslut.⁸⁰

2.9.3 Klosterlivet, första mässan och fröet till en lösning

Enligt Brecht var munklivet i Augustinerklostret strikt reglerat under alla dygnets timmar.⁸¹ Brecht och Loewenich är ense om att Luther tog munklivet och klosterreglerna på överdrivet allvar. Det första novis året skänkte honom en viss inre frid.⁸² Enligt Loewenich skulle varje munk ägna sig åt själviakttagelse och det gjorde Luther nitiskt.⁸³ Enligt Brecht skulle bikten ta bort synderna och återställa den syndfria relationen till Gud. Bikten var en meriterande handling och det krävdes inre renhet för att fira gudstjänst. Bikten skulle göras en gång i veckan och många gjorde det flera gånger. Luther brukade bikten på gränsen till överdrift. Den lättade på anfäktelserna enligt Luther själv. Men han tvivlade ofta på om han erkänt allt och tvivlade även på om förlåtelsen verkade.⁸⁴ Loewenichs syn på Luthers gudsbild kan vara viktig i förståelsen av Luthers gudsrelation och inre kamp. Gud var en personlig Gud för Luther och inte en metafysisk idé. Luthers gudsbild bör ses som en personlig realitet. Likt gamla testamentets Gud om man läser testamentet bokstavligen. I ovädret upplevde Luther Guds direkta tilltal och tolkade Guds vrede som något utifrån som drabbade honom.⁸⁵ Enligt Brecht kämpade Luther allt mer med synden efter sitt första år som novis. När han inte kände sig förlåten blev han förtvivlad. Luthers bikt var inte bra nog för Gud. Hans troliga intentioner med sitt munkliv

---

⁷⁷Brecht, Martin, 1993, s.48f.

⁷⁸Loewenich, Walther von, 1986, s.54f.

⁷⁹Marius, Richard, 2004, s.44.

⁸⁰Loewenich, Walther von, 1986, s.56f.

⁸¹Brecht, Martin, 1993, s.63.

⁸²Ibid, s.69.

⁸³Loewenich, Walther von, 1986, s.72.

⁸⁴Brecht, Martin, 1993, s.67.

⁸⁵Loewenich, Walther von, 1986, s.74f.

kunde inte infrias. Där var mer i Luthers kris.⁸⁶ Han ansågs dock vara ett prästämnne av sina överordnade med tanke på Luthers utbildningsnivå. Enligt Marius blev Martin Luther prästvigd i april, år 1507, 23 år gammal.⁸⁷ Loewenich menar att prästens huvuduppgift var att fira gudstjänst. Den firades enligt Gabriel Biels mässbok som detaljerat beskrev prästens roll i gudstjänsten t.ex. prästens värdighet. Brecht menar att det är i prästrollen som Luther fann problem med bland annat Kristus realpresens och domarfunktion. Prästen skulle under mässan i mötet med Gud och Kristus vara syndfri. Luthers problem var hans upplevelse av sin synd och att göra fel i det praktiska firandet av mässan. När Luther skulle fira sin första mässa blev han varse om Kristi realpresens. Han ville fly men stannade kvar tack vare den assisterande prästen. Vid den tidpunkten kom ännu ett problem. Efter gudstjänsten åts en festmåltid där Luther skulle möta pappa Hans. Det var då som pappa Hans sa hur Luther inte hedrat sin fader och moder. Pappa Hans tillade att det var tvivelaktigt om det var Gud eller djävulen som kallat Luther till att bli munk. Det sårade Luther som redan var i affekt och fylld av problem. Enligt Brecht värderade Luther prästämbetet högt. Han hade svårt att fira gudstjänst men när det gick perfekt var han glad. Luther hade trots sina problem bra perioder men problemen återkom. Syndfriheten var ett varaktigt problem eftersom han tvivlade på sin förmåga att bekänna allt och förlåtelsen. Ångesten över Kristus som domare ökade.⁸⁸ Enligt Marius är sakramenten giltiga även om prästen inte är syndfri. Det oroade Luther eftersom ovärdigheten kunde vända sakramentet mot honom och förstöra både hans själ och kropp. Det var den rädslan som Luther känt när han lyfte kalken i den första gudstjänsten. Marius tolkar och kritiserar Erik H Eriksons påstående om att det var pappa Hans närvaro som skapade rädslan. Marius menar att det endast kan ha varit en del av rädslan.⁸⁹ När man ser efter i Marius fotnoter var han har hämtat detta påstående i Eriksons bok då upptäcker man att Marius hänvisar till hela Eriksons bok. Men när jag går till Eriksons bok är det troligast att Marius hämtat det ifrån kapitel 5, ”First Mass and Dead Ends”. Här måste jag nog säga att Marius har misstolkat Eriksons analys och missat några delkomponenter i Eriksons analys av Luthers beteende under den första mässan. I Eriksons analys ingick också Luthers rädsla för att göra fel rent praktiskt och att möta Gud samt Jesus realpresens. Erikson går inte heller med på att välja den praktiska och teologiska orsaken framför Luthers rädsla för sin pappa. Enligt min tolkning såg Erikson det som en kombination av båda orsakerna.⁹⁰ Enligt Brecht var problemet upplevelsen av Kristi realpresens och

---

⁸⁶Brecht, Martin, 1993, s.70.

⁸⁷Marius, Richard, 2004, s.49.

⁸⁸Brecht, Martin, 1993, s.70ff.

⁸⁹Marius, Richard, 2004, s.52ff.

⁹⁰ Erikson, sid. 139ff

domarfunktion. Här menar Brecht att åskvädret fick Martin att känna dödens närhet och att vara ständigt redo för Guds dom. Enligt Luther själv såg han Kristus som domare. Den yttersta dagens dom skrämde honom och hemsökte honom i gudstjänsten.⁹¹ Predestinationsläran enligt Augustinus gav honom anfäktelser, menar Loewenich. Den släckte allt hopp om nåd i och med att Luther trodde att han tillhörde de förkastade. Anfäktelserna handlade om Luthers upplevelse av Guds krav och enorm självkritik. Anfäktelserna höll inte på konstant utan förekom i perioder. Luther var en andligt känslig människa, enligt Loewenich.⁹² Brecht menar att en orsak till anfäktelserna var en av hans utmärkande egenskaper; noggrannheten. Luther hade redan i sin ungdom drabbats av anfäktelser och de förföljde honom livet ut. Anfäktelserna skiftade både i styrka och orsak.⁹³ Enligt Marius tolkning av Lutherkännaren Karl Holl var Luther stolt över sina anfäktelser. Anfäktelserna var en kamp under Luthers tid i klostret som han senare i livet ansåg sig klarat med sinnet och livet i behåll.⁹⁴ Luther fick hjälp genom själavårdssamtal. Den mest framträdande av Luthers olika själavårdare var Johann von Staupitz som påverkade hans fortsatta liv. Under det berömda samtalet under päronträdet, år 1511, bestämde Staupitz att Luther skulle studera till doktorsgraden i bibelkunskap. År 1512 tog Martin Luther doktorsgraden och efterträdde Staupitz som professor i Wittenberg. Staupitz fortsatte att vara Luthers biktfader. Det var under dessa bikter som Staupitz insåg att Luthers synder egentligen var struntsynder och det sa han till Luther.⁹⁵ Enligt Brecht försökte han visa Luther en ny bild av Kristus som den lidande och att Jesus var en av oss. Staupitz menade att han inte behövde vara perfekt i sitt handlande eller i sin bikt. Luther skulle förlita sig på att Kristus skulle förlåta honom. Den nya bilden av Kristus löste inte problemen. Men den sådde nog ett frö hos Luther.⁹⁶ Han kunde inte finna inre frid så länge han trodde att det berodde på sin egen förmåga.⁹⁷ Enligt Brecht fortsatte Luther arbeta trots anfäktelserna. Under sommaren år 1515 spenderade Staupitz och Luther en längre tid tillsammans. Under den tiden hade de flera samtal om Kristus och Gud. Staupitz inverkade på Luthers fixering kring domarfunktionen och predestinationen med nya tankar.⁹⁸ Enligt Marius trodde Luther att han var predestinerad till fördömelse. Då sa Staupitz att det skulle göra Kristus till en tyrann snarare än en frälsare. Luther skulle istället tänka på Jesu sår och se hans mänsklighet.⁹⁹ Enligt Brecht menade Staupitz att likt det lidande Jesus led

---

⁹¹Brecht, Martin, 1993, s.75f.

⁹²Loewenich, Walther von, 1986, s.77ff.

⁹³Brecht, Martin, 1993, s.82.

⁹⁴Marius, Richard, 2004, s.53.

⁹⁵Loewenich, Walther von, 1986, s.80f.

⁹⁶Brecht, Martin, 1993, s.79f.

⁹⁷Loewenich, Walther von, 1986, s.83.

⁹⁸Brecht, Martin, 1993, s.80f.

⁹⁹Marius, Richard, 2004, s.76.

och den nåd Gud visade Jesus så skulle det även ske med Luthers anfäktelser. Staupitz sa att anfäktelserna och separationskänslan från Gud som Luther kände var ett tecken på att han stod särskilt nära Gud.¹⁰⁰ Ännu ett frö till en lösning på Luthers problem, enligt Loewenich och Brecht, kom under tiden som professor när Luther gjorde det exegetiska arbetet av Romarbrevet inför sina föreläsningar. Då gjorde han en upptäckt. I Romarbrevet 1:17 hittade Luther vad Paulus sa om Guds rättfärdighet. Luther tolkade det att människan blir rättfärdig genom tron som är en gåva ifrån Gud. Detta visade på en nådig Gud ansåg Luther. Här ska tilläggas att enligt Luther är vi människor syndare. Men genom tron infrias Guds löfte att göra oss rättfärdiga. I tron blir den kristne förenad med Kristus och blir formad till hans likhet.¹⁰¹ Marius ger ett förslag till en lösning. Martin Luther talade och skrev om detta som ett surrogat för friden han sökte men aldrig riktigt fann för egen del.¹⁰² Vilket vi kan se att tankarna på värdighet inför Gud och då särskilt i förberedelserna den nattvardsfirande skall göra inför nattvarden finns fortfarande i Luthers lilla Katekes som Luther skrev långt efter kloster tiden.¹⁰³ Nu avslutas detta kapitel med vad Staupitz sa, enligt Marius, till Luther angående hans anfäktelser. Anfäktelserna var Guds sätt att öva Luther för hans kommande uppgifter i livet.¹⁰⁴

3. Metod

3.1 Sammanfattning av psykohistoria

Inledningsvis måste det påpekas att detta är en sammanfattning av de erfarenheter och råd som står att läsa i de böcker som varit tillgängliga. Böckerna innehåller inte genomtänkta och pedagogiskt redovisade teorier utan redovisar författarnas erfarenheter och ur dessa erfarenheter kommer goda råd lite här och var som jag har sammanfattat här nedan.

Man kan beskriva psykohistoria som en psykologisk vetenskaplig studie av först och främst historiska individer. Men även av historiska händelser, nationer, folkgrupper etc. med hjälp av psykologiska teorier och deras metoder. Det är frågan om att beskriva och analysera fram vilka motiv som kan ligga bakom en viss handling etc. Enligt Szaluta är det motiven bakom handlingen som psykologin försöker förklara. När man letar efter motiv är det inte alltid de

---

¹⁰⁰Brecht, Martin, 1993, s.81.

¹⁰¹Loewenich, Walther von, 1986, s.84ff.

¹⁰²Marius, Richard, 2004, s.118.

¹⁰³Luther, Martin, s. 373, *Svenska kyrkans bekännelse skrifter*.

¹⁰⁴Marius, Richard, 2004, s.122.

logiska och sunda motiven som har lett fram till händelsen eller handlingen.¹⁰⁵ Enligt Walters tolkning av Owe Wikström är det i religionspsykologins intresse och den psykohistoriska vetenskapen att förstå hur individen upplever de existentiella frågorna ur en psykologisk synvinkel.¹⁰⁶

Psykohistoriska undersökningar tar ofta sin början i barndomen och familjen. Det är familjen som är barnets första omvärld. Szaluta menar att familjen är en viktig länk mellan individen och gruppen. Beteendemönster i vuxenlivet skapas här och även mönster för hur vi beter oss i relationer.¹⁰⁷ Enligt Loewenberg föds alla barn i olika typer av familjer och därav påverkas de på olika sätt beroende på hur familjen är. Familjerna bor i olika miljöer, under olika omständigheter, olika landsdelar och olika nationer med allt vad det inbegriper. Människan befinner sig i ett historiskt sammanhang som påverkar henne på något sätt. Loewenberg tar som exempel ”hunger efter näring” så är själva hungern densamma oavsett om människan befinner sig i stenåldern eller i vår nutid. Men tillgången till mat kan vara olika beroende på vilket sammanhang människan befinner sig i.¹⁰⁸ Szaluta går sedan vidare och sätter in familjen i en större kontext. Familjelivet påverkar historien och historiska händelser påverkar familjer. Det kan vara krig, konjunkturer, epidemier etc. En familj påverkas av krafter större än de själva. I regel påverkar inte familjen historiens gång i någon större mån menar Szaluta, men är en nödvändig start när man berättar och analyserar en individs liv. Man skildrar familjen i sin historiska kontext och eventuella sociala förändringar.¹⁰⁹ Enligt Runyans tolkning av Oscar Handlin finns det ett samspel mellan individen och den sociohistoriska kontexten. Människan är formad av sin samtid samtidigt som hon kan spela en viss roll i olika händelser i historien. Men individen är insatt i ett drama som började innan hon ens var född och fortsätter efter hennes död. Hur samhället är skapat är en lång och komplex process som bestämmer individens situation och hennes familjs livssituation. Men hur individen och familjen reagerar på sin situation i samhället är olika beroende på hur den familjen har det i sin sociala kontext.¹¹⁰ Det kan vara viktigt att se till vad som händer inom familjen, menar Szaluta, i fråga om kriser eller vad som nu händer i familjen. Detta kan bero på såväl yttre faktorer som familjens sociala situation och inre faktorer som hur familjen fungerar tillsammans rent psykologiskt. Det är viktigt att inte bara se till problemen i familjen utan även det som är normalt och fungerar. Här

---

¹⁰⁵Szaluta, Jacques, 1999, s. 3ff.

¹⁰⁶Walter, Sofie, 2013, s. 38.

¹⁰⁷Szaluta, Jacques, 1999, s. 203ff.

¹⁰⁸Loewenberg, Peter, 1985, s. 22.

¹⁰⁹Szaluta, Jacques, 1999, s. 204.

¹¹⁰Runyan, William Mckinely, 1988, s.41.

pekar Szaluta på att det är lätt att fastna i det onormala och udda hos en familj eller individen och låta det ta för stor plats på bekostnad av det som är normalt. Det får till följd att det lätt blir en skev bild av familjen och individen som kan leda till misstolkning.¹¹¹ Elms varnar för att inte skriva en patografi utan att skriva en psykografi.¹¹²

Enligt Runyan har individens handlande eller beteenden i historien sin början i den tidiga barndomen och uppväxten. Det har i sin tur lett fram till vad som nu är intressant i den undersökningen som man gör av en historisk händelse. Uppfostran kan synnerligen sätta både goda och dåliga spår hos individen. Hur relationen till föräldrarna såg ut kan ha sina konsekvenser. Men man bör inte förneka senare påverkan av andra utanför familjen fram till vuxen ålder. Uppväxtmiljön i familjen och utanför hemmet är viktig.¹¹³ Runyan menar att många använder sig av rekonstruktion av historiska personens barndom då fakta om denna saknas, vilket försvårar studierna av grundorsakerna i personens personlighetsutveckling. När en sådan görs måste det vara tydligt att det är en rekonstruktion av hur det möjligen har varit.¹¹⁴ Elms menar att användande av rekonstruktion kan det leda till att man förenklar individens liv så man går miste om att individens komplexitet dvs. reduktionism.¹¹⁵ Loewenberg påstår att vi förenklar en individ om vi påstår att det endast finns ett enda motiv för hennes handling. Det finns ofta flera orsaker eller motiv för individens handlingar. Detsamma gäller för händelser i historien.¹¹⁶ Runyan menar att reduktionismen kan leda författare till att mest se till de psykologiska faktorerna hos individen och inte se till andra faktorer som kan påverkat individens liv som sociala faktorer etc. Runyan nämner fler saker angående barndomen. Ibland ses den tidiga barndomen som orsaken till hur individen är i vuxenlivet. Då missar man lätt andra formativa influenserna under själva uppväxten.

Enligt Runyans tolkning av, Erik H Erikson och J. E Mack, så menar dessa två att barndomen formar individen. Runyan menar att de tidiga barndomserfarenheterna formar människan under förutsättning att de förekommer ofta. Givetvis spelar traumatiska händelser roll om de finns i uppväxten. Individen och beteende formas och förändras under hela livscykeln. I vissa fall finns där en klar linje mellan barndomen och vuxenbeteendet. En traumatisk barndom kan omformas så att det traumatiska inte påverkar det vuxna livet. Enligt Runyan har att tidig erfarenhet sällan har någon direkt påverkan på den vuxna personligheten. De tidiga erfarenheterna formar den

---

¹¹¹Szaluta, Jacques, 1999, s. 204.

¹¹²Elms, Alan C., 1994 s. 10.

¹¹³Runyan, William Mckinely, 1984 s. 76ff.

¹¹⁴Ibid, s. 206ff.

¹¹⁵Elms, Alan C., 1994, s. 11.

¹¹⁶Loewenberg, Peter, 1985, s. 16.

tidiga personligheten. Den påverkar i sin tur nästa steg i utvecklingen. Livscykeln är en process under ständig utveckling.¹¹⁷ Runyan menar att den vuxna personligheten kan spåras genom stadier och processer hos individen. Där kan finnas en svårighet att finna orsakerna till ett visst beteende i vuxen ålder. Källorna som handlar om barndomen kan vara få om de rör en historisk person. Då kan det vara bättre göra sin analys av det vuxna beteendet där källorna är bättre.¹¹⁸ Även om man skulle fokusera på en händelse är det svårt att få med alla aspekter.¹¹⁹ Enligt Walter när man beskriver hur individen är så är försiktighet ett bra verktyg i ens analyserande. När vi tolkar individen är det en tolkning av en tolkning, särskilt när det gäller en historisk person.¹²⁰ Runyan menar att någon sann eller fullständig biografi aldrig har skrivits eller kommer att skrivas. Fakta som skulle insamlas är omöjlig både när det gäller historiska personer och levande personer.¹²¹

Vidare menar Runyan att bristen på pålitliga fakta ökar risken för spekulationer som mer speglar författarens nutid. Författarens intentioner har en tendens att färga redogörelsen.¹²² Det är klokt, påstår Runyan, att läsa olika biografier med olika perspektiv när man skall få en bild av personen.¹²³ Runyan menar att där måste ske ett urval bland fakta som finns om en person. Det är ingen vits med att förklara varje liten händelse utan endast det nödvändiga.¹²⁴ Runyan tolkar D. B Bromley att när man gör en biografisk fallstudie är det en rekonstruktion och tolkning av ett liv med de fakta som finns tillgängliga. Det är omöjligt att täcka alla perspektiv av en individ eftersom varje människa är ytterst komplex.¹²⁵ En kritik mot psykobiografier är bristen på bevisbara fakta och att den historiska personen ofta är död och inte kan bekräfta faktaunderlaget. Enligt Runyan kan källor som brev, skrifter, dagböcker var förvirrande för de beskriver mer sinnesstämningar än verkligheten. Även barndomen kan vara dåligt återgiven eller inte återges alls. Runyan ser också en fördel som psykohistoriker har och det är att individen som studeras har levt hela sitt liv så man kan följa en individs psykologiska utveckling. En författare har tillgång till annat material om individen som inte kommer från individen själv. En specifik situation kan ses från fler vinklar än den personliga. Vissa fakta kan framkomma först efter en individs död som belyser intressanta aspekter. Kreativa personer, menar Runyan, kan ha nedtecknat inre tankar rörande och reaktioner på situationer som rör den

---

¹¹⁷Runyan, William Mckinely, 1984, s. 208ff.

¹¹⁸Ibid, s. 112ff.

¹¹⁹Runyan, William Mckinely, 1984, s. 71ff.

¹²⁰Walter, Sofie, 2013, s. 41ff.

¹²¹Runyan, William Mckinely, 1984, s. 71ff.

¹²²Ibid, s. 21ff.

¹²³Ibid, s. 35ff.

¹²⁴Ibid, s. 73f.

¹²⁵Ibid, s. 127.

inre psykologin. Ännu en fördel är att informationen om en historisk individ är möjlig granskas av alla.¹²⁶

Enligt Bainton kan där uppstå tolkningsproblem när vi i nutiden läser texter från dåtiden. Mänskliga naturen har inte förändrats. Men det mänskliga beteendet är beroende av dess levnadsmiljö. Han föreslår att om man undersöker en historisk person med hjälp av psykologin så bör man ha tillgång till historiska kunskaper om denna tidsperiod och ta hänsyn till hur den tidens levnadsmiljö eventuellt påverkar personen i fråga.¹²⁷ Bainton menar att man åtminstone bör ta hänsyn till om ett problem för en individ är av allmän karaktär eller är typiskt för den tiden.¹²⁸

4. Anknytning och religionen

4.1 Inledning

Först bör det nämnas att i denna redogörelse av anknytningsteorin och religion är det Pehr Granqvist syn på anknytningsteorin som är hämtade från boken ”Anknytning i praktiken-Tillämpningar av anknytningsteorin”. Likaså är det med anknytningsteorin i förhållande till religionen som också är Granqvists. Särskilt med inriktning på den kristna religionen. I detta arbete kommer anknytningsteorin att användas för att undersöka Luthers privata gudsrelation med fokus på hans problematik kring denna. Det är också viktigt att poängtera att det finns andra auktoriteter än Granqvist bland anknytningsteorierna. Eftersom studien inriktar sig på en enskild individ blir studien koncentrerad på problematiken kring den religiösa individen. När man studerar religiösa individer och deras religiösa upplevelser osv, menar Meissner att det finns psykohistoriska begränsningar och problem i sådana undersökningar. Vi kan inte vetenskapligt bevisa Guds existens. Vad vi däremot kan undersöka är människans upplevelse av Gud eller andra religiösa fenomen.¹²⁹

Enligt Granqvist har flertalet vuxna människor under sitt liv byggt upp ett nätverk bestående av en eller flera anknytningspersoner som i bästa fall berikar deras liv och ger stöd när det behövs. Men även nära vänner har sina begränsningar att ge individen stöd när yttre större händelser

---

¹²⁶Runyan, William Mckinely, 1984, s. 202ff.

¹²⁷Johnson, Roger A, 1988, kap.2, s. 19ff.

¹²⁸Ibid, s. 55.

¹²⁹Meissner, W.W, 2003 s.181ff.

sker som naturkatastrofer etc. som står utanför deras påverkan. Då är det inte konstigt, menar Granqvist, att en del söker sig till en kosmisk anknytningsperson. I den kristna tron finns en central, kosmisk anknytningsperson, nämligen Gud, som i allmänhet ses som allgod och allsmäktig. Därför är det naturligt att se Gud som alltid närvarande och förmögen att ge individen stöd och beskydd. Om man ser den kristna religionen och utövandet ur ett anknytningsperspektiv då är den primära idén, enligt Granqvist, att Gud kan representera idén om en anknytningslik person och den troendes gudsrelation som en relation som är anknytningslik. Det bör poängteras att andra religiösa väsen t.ex. Jungfru Maria, kan fylla samma anknytningsfunktion.¹³⁰ Granqvist poängterar att det han redogör för är etnocentriskt inriktat på den kristna traditionen och tillägger att nästan all väsentlig forskning har skett i de kristna länderna. Granqvists bok är skriven i Sverige vars kultur har påverkats av den kristna traditionen. Granqvist poängterar att det finns en likhet mellan den kristna tron och anknytningsteorin. Likheten är att det är en personlig Gud som troende har en relation till och liksom i anknytningsteorin förutsätter den att en eller flera individer är personligt engagerade. Det finns en annan likhet påstår Granqvist: båda är en livslång process där det sker en utveckling av tron och likaså anknytningen. Vidare nämner Granqvist ytterligare en likhet. Liksom anknytningsteorin inte endast erbjuder en enda normativ modell för hur de flesta knyter an, finns det även individuella olikheter i hur anknytningstryggheten är beskaffad hos olika individer. Dessa skillnader kan man också se hos den kristne. En del menar att anknytningstryggheten är grunden till hur tron tar sig olika uttryck hos olika individer. När man använder anknytningsteorin för att förstå den kristna tron är det, enligt Granqvist, framförallt ur ett perspektiv där det lämpar sig bäst. Nämligen hur individens personliga gudsrelation är och upplevelsen av denna. Enkelt uttryckt är gudsrelationen kärnan hos den troende människan snarare än dennes trosuppfattningar, kyrkotillhörighet etc. Ett viktigt ord, enligt Granqvist, som i de personliga relationerna är kärleken. Den troendes upplevelse av kärlek från Gud är det centrala i relationen och det kännetecknar vanligen en sund gudsrelation. Det finns givetvis osunda gudsrelationer där Gud tillskrivs negativa adjektiv.¹³¹

---

¹³⁰Broberg, Anders, Pehr Granqvists kap.11, 2009, s.324ff.

¹³¹Ibid, s.326ff.

4.2 Den kristna tron som en anknytningslik relation

Om vi försöker beskriva en anknytningsrelation i komprimerad form enligt Granqvist. Den är ett kontinuerligt känslomässigt band mellan två parter där ena parten, den anknutna, försöker behålla närhet till den andra, anknytningspersonen. Den anknutna parten använder anknytningspersonen som en *säker hamn* vid upplevda hot etc. Anknytningspersonen används även av den anknutna som *trygg bas* vid utforskande av omgivningen. Den anknutna upplever obehag vid ofrivillig separation och sorg vid en bestående förlust av sin anknytningsperson. Den anknutna upplever anknytningspersonen som den starkare och visare i relationen.¹³² När vi relaterar det nämnda i en gudsrelation i ett kristet perspektiv menar Granqvist att gudsrelationen är ett starkt känslomässigt band och relationen brukar vanligen sträcka sig över en lång tidsperiod. Det centrala för den troende är upplevelsen av närhet till sin Gud. Bönen, menar Granqvist, är oftast en vanlig väg till att bibehålla denna närhet även om böner ofta har formen av önskningar och begäran om andra ting än närhet etc. Vidare säger Granqvist, kan kyrkobesök, gudstjänster, religiösa symboler, etc. fylla funktionen av ett bevarande av närheten till Gud.

Gud tjänar också som en *säker hamn* för att mildra eller ta bort hot, oro, rädsla och andra negativa sinnesstämningar. Om intensiteten av fara eller hot ökar är sannolikheten större att individen söker sig till Gud för hjälp och stöd. Detta gäller inte bara människor som har en medveten och aktiv tro påstår Granqvist, utan även personer som inte annars säger sig ha en aktiv tro eller någon tro alls. Gud tjänar också som en *trygg bas*, vilket syns tydligt, framhåller Granqvist, hos de troende som har en så kallad *intrinsikal* tro. Denna tro är mer central än något eller någon annan i deras liv. Tron fungerar då som en befrielse från oro och skuld. Liksom en känsla av personlig kontroll. Detta blir särskilt starkt uttryckt i omvändelsesituationer då ett personligt lidande ofta föregår själva omvändelsen. Individen upplever oftast lidandet som starkt reducerat och Gud upplevs som en trygg bas i tillvaron.

Inom anknytningsteorin studeras den faktiska separationen mellan barn och förälder. Detta går inte att studera, hävdar Granqvist, i en individs gudsrelation. Eftersom Gud ofta beskrivs som allestädes närvarande i en kosmisk mening. Men vad som går att studera, framhåller Granqvist, är upplevelsen en troende har av separationen. Om en individ har sökt sig till en kyrka där läran

---

¹³²Broberg, Anders, Pehr Granqvists kap.11, 2009, s.330.

om helvetet ingår som en del av den kyrkans teologi då kan helvetet liknas vid ett ställe där Gud är helt frånvarande. Om individen hotas med uteslutning från kyrkan kan detta hot få individen att hålla sig inom sin kyrkas ramar.

Sist nämner Granqvist att i den kristna teologin tillskrivs Gud egenskaper som långt överträffar någon mänsklig anknytningsperson och är således den starkare parten i relationen¹³³.

4.3 En jämförelse av utvecklingen i en gudsrelation och anknytning

Enligt Granqvist har den religiösa utvecklingen likheter med hur anknytningen utvecklas. Den börjar utvecklas under de första levnadsåren precis som den religiösa utvecklingen. Själva gudsrelationen utvecklas i samband med anknytningssystemets mognad och de kognitiva färdigheterna som är i linje med denna mognad. I början är den fysiska närheten till anknytningspersonen det som är viktigast för anknytningssystemet. När barnet blir äldre och mognar minskar betydelsen av fysisk närhet, påstår Granqvist, vilket medför att det räcker för barnet att kunna se eller veta var anknytningspersonen befinner sig vid fara. Därav kan man anta, säger Granqvist, att upplevd trygghet kan överföras till en gudsrelation. Granqvist betonar att gudsrelationen inte är en anknytningsrelation utan bara lik en anknytningsrelation.

4.4 Barndomen

Granqvist skriver att ett spädbarn inte har hunnit utvecklat förmågan till att förstå symboliskt tänkande. De är upptagna med att uttrycka beteende vars primära mål är näring och närhet till vårdaren av barnet. Efter hand som anknytningen utvecklas leder det till ett målinriktat partnerskap ungefär när barnet har nått förskoleåldern. Barnet har då vanligen ökat sin förmåga till att acceptera längre stunder av separation från anknytningspersonen. Anledningen till den förmågan kan vara att barnet kan symboliskt representera personen även när den inte är där. Det är i denna ålder som barnet kan utveckla en representation av Gud som gärna avbildas som en person. Vidare säger Granqvist att barn i förskoleåldern brukar utveckla mentaliseringsförmåga. Detta innebär att de förstår andra människors beteenden och har en bild av andra människors intention etc. som är olik barnets mål. Det är i kombinationen av symboliskt tänkande och mentaliseringsförmågan som barnet kan skapa sig en tro på Gud. I denna tidsperiod kan barnet vända sig till Gud när anknytningssystemet är aktivt men någon mänsklig anknytningsperson

---

¹³³Broberg, Anders, Pehr Granqvists kap.11, 2009, s.331.

inte är i närheten. I mellanbarndomen, som infaller vid skolstarten, är det inte ovanligt att gudsbilden blir mindre antropomorf. Samtidigt kan närheten till Gud ofta upplevas som närmare än under tidigare delar av barnets liv. Det är i denna period som Gud upplevs som en *säker hamn* vid behov. Granqvist menar att behoven är ofta förknippade med situationer som är svåra för barnet. Det är i motiga situationer som barnet kan känna en vägledning av Gud.¹³⁴

4.5 Tonåren och strax därefter

Granqvist skriver att blomstringstiden för religiös utveckling är tonåren och de tidiga vuxenlivet. Varför, kan man fråga sig. Tonåren är ofta en förvirrande period i livet och så även på anknytningens område. Anknytningen till föräldrarna är inte densamma som under barndomens tidigare skeenden. Tonåringen kan vara förvirrad över vart den skall vända sig när behov uppstår. En del finner det hos kompisar och andra hos kärlekspartners. Några finner det inte hos någon. Detta kan ske samtidigt som föräldrarna inte fyller samma funktion som förr. Det är omtumlande innan nya anknytningsrelationer kopplas. Detta är en orsak att tro att en gudsrelation kan vara stödjande för dem som är eller känner sig ensamma.

4.6 Det vuxna livet och ålderdomen

Enligt Granqvist är vuxenlivet den period som ofta kännetecknas av mindre andlig dramatik än under tonårsperioden. Andligheten blir mer en vana. Men andligheten kan bli dramatisk i samband med någon form av livskris t.ex. skilsmässa. En ökad andlighet kan uppstå i slutet av livet och när nära anhöriga dör med ensamhet som följd.

4.7 Religionen och individuella skillnader i anknytningstryggheten

En anledning till att anknytningsteorin är intressant för studiet av andlighet, påstår Granqvist, är att den innehåller både en normativ modell för hur anknytningssystemet utvecklas under evolutionen och idén om att det finns individuella skillnader i hur detta system ter sig. Den andliga upplevelsen blir olika för varje individ beroende på att varje individ har sin individuella omvårdnadserfarenhet. Det finns två olika hypoteser inom anknytningsteorin som blir intressanta i studiet av andlighet: kompensationshypotesen och korrensodenshypotesen.

---

¹³⁴Broberg, Anders, Pehr Granqvists kap.11, 2009, s.335ff.

Här följer två korta beskrivningar;

Kompensationshypotesen: Anknytningen har varit en otrygg anknytning och erfarenheter av omvårdnaden har brustit i lyhördhet.

Korrespondenshypotesen: Anknytningen har varit en trygg anknytning och erfarenheter av omvårdnaden har varit en lyhörd omvårdnad.¹³⁵

4.7.1 Kompensationshypotesen

Granqvist tolkar här Bowlbys normativa anknytningsmodell. Enligt den normativa arbetsmodellen skall och kommer barnet att visa anknytningsbeteenden mot sin förälder när anknytningssystemet aktiveras. Systemet aktiveras när barnet har ett behov som måste bli tillfredsställt. Det kan vara när det upplever ett hot. En lyhörd förälder svarar på detta behov. Men det är inte så i alla barn- och föräldrelationer. Enligt Granqvist menar både Bowlby och Ainsworth att om barnets tidiga erfarenheter är att föräldern inte är tillgänglig för att svara på barnets behov är det troligt att barnet riktar sitt anknytningsbeteende mot någon form av anknytningsurrogat. Det kan vara andra människor men också Gud. Hypotesen kan förstås som följande; att människor som upplevt en bristande omvårdnad när det gäller lyhördhet kan utveckla en otrygg anknytning till dem som barnet har som sin(-a) primära anknytningsrelation(-er) till. De kan vara särskilt benägna att finna stöd och hjälp hos surrogatfigurer såsom t.ex. Gud. En gudsrelation kan dämpa anknytningsrelaterad stress hos individen. Det är inte ovanligt, anser Granqvist, att en individ med en otrygg anknytningshistoria upplever plötsliga religiösa omvändelser. Det är ofta i samband med livskriser som omvändelsen har fungerat stressdämpande för individen. Omvändelsen kännetecknas då oftast av en känslösam religiositet. Efter den emotionella omvändelsen finns det en tendens att individens religiositet fluktuerar i styrka eller fasthet. När livskrisen lugnat sig och individen funnit balans i sitt liv.¹³⁶ Vidare menar Granqvist att allt eftersom religionens roll har minskat beroende på dagens sekulariserade samhälle. Går Kompensationshypotesen fortfarande att använda fast surrogaten är andra än religionen.¹³⁷

---

¹³⁵Broberg, Anders, Pehr Granqvists kap.11, 2009, s.338ff.

¹³⁶Ibid, s.341ff.

¹³⁷Ibid, s.346f.

4.7.2 Korrespondenshypotesen

Granqvist menar i sin tolkning av Bowlby att kontinuiteten i anknytningsmönster kan, likt överföringen mellan generationer, spåras till inre arbetsmodeller. Om en individ under sin uppväxt har upplevt en lyhörd omvårdnad och därigenom utvecklat en trygg anknytning kan det innebära att individen förväntar sig samma omvårdnad från andra senare i livet. Om vi då applicerar detta på gudsrelationen är det troligt att individen förväntar sig detsamma ifrån Gud som från tidigare vårdare. Granqvist säger vidare att en individ som upplevt en lyhörd och kärleksfull omvårdnad där föräldrarna varit tillgängliga troligtvis upplever liknande egenskaper i sin gudsrelation. Individen känner sitt värde av den omvårdnaden i sin gudsrelation. Vilket skiljer sig från den som har haft en otrygg vårdnad. Denne förväntar sig varken omvårdnad eller känner sig värd en sådan.¹³⁸

Korrespondenshypotesen, menar Granqvist, kan och bör kompletteras med *social korrespondens*. Den kan förklaras som så att om en individ med en lyhörd och trygg vårdnad skall bli aktivt religiös. Om då individens anknytningspersoner har haft en aktiv andlighet hämtar individen sin andlighet från dem. Detta kan ställas i kontrast till individer med en otrygg vårdnad som är mindre benägna att överta sina anknytningspersoners tro om dessa varit religiösa.¹³⁹

---

¹³⁸Broberg, Anders, Pehr Granqvists kap.11, 2009, s.342.

¹³⁹Ibid, s.344.

5. Analysen

5.1 Inledning till Luthers olika tidsperioder

Den psykohistoriska utgångspunkten för denna analys är följande. Det är 469 år sedan Luther dog och de personliga fakta vi har om honom är vaga, fragmentariska, tolkade och spekulativa. Källorna som använts är av samma karaktär. Mer handfasta exempel kan ses i Brechts biografi, vol.1. Redan på första sidan visar på osäkerheten i fakta om Luther föddes 1482,-83 eller 84. Det är osäkert om Luthers äldre bror verkligen överhuvudtaget fanns eller inte, hur många syskon Luther hade och hur många syskon som dog. De privata och personliga händelserna är ofta hämtade från bordssamtalen och personliga brev. Om vi tar noteringarna i bordssamtalen som exempel så tolkades de av studenter och Luthers ofta överdramatiska språk påstås dessutom ofta skiftat mellan latin och tyska. Noteringarna saknar ofta sin kontext för oss som läsare. Det fattas brev i brevväxlingarna vilket kan leda till misstolkningar. Det måste man vara medveten om som författare och läsare av denna analys.

5.2 Familjen, barndomen, skolgången och skolor i andra städer

Det är omöjligt att få en bild av hur vården av Luther som spädbarn såg ut och hur hans tidiga barndom var då dessa uppgifter saknas. Det enda man kan spekulera om är syskonskarans storlek och om det påverkat vården av Luther. Det är möjligt att mamma Margarete inte samtidigt kunde se till alla barnens behov och tillfredsställa dem för varje barn vilket kan ha lett till att barnen erfor en otrygg bas. Men en detalj som visar på en möjlig anknytning var när hon lärde Luther läsa. Där fanns nog fler tillfällen som det saknas uppgifter om. Den äldre broderns död kan ha skapat sorg och oro hos föräldrarna och främst hos mamma Margarete. Oron fortplantar sig gärna till hur vården blir av nästa barn. Överbeskyddande vård och oro för detta barnets överlevnad som följd.

Hans Luther var en dominant person i familjen vilket inte betyder att han var en hustryrann eller en alkoholist. Där förekom aga i hemmet fast i vilken grad eller hur ofta vet man inte. Agan kan skapat en oro för bestraffning och bidragit till en del i en otrygg bas hos Luther. Aga förekom även under Luthers skolgång vilket ökade oron för bestraffning som redan började i hemmet. Oavsett om det inte var något konstigt med aga på den tiden är oron och smärtan densamma för ett barn.

Hans Luther var en ambitiös, noggrann och målmedveten man med en strävan för ett bättre liv. Ekonomin skiftade beroende på marknadsläget i landet. När ekonomin var dålig oroade det föräldrarna och oron kände nog Luther av men förstod inte varför. Obegriplig oro kan skapat en del i en otrygg bas för Luther.

Luther hade läshuvud och därför gjorde pappa Hans planer för sin son. Det visar på omtanke om sin son men inte lyhördhet för sonens egna behov och vilja. Hans Luthers dominans utan lyhördhet kan ha blivit en del i en otrygg bas. Luther har troligen fått med sig en del egenskaper ifrån sin far såsom hetsighet, flit, ambition och stringens som kommer att visa sig senare i livet.

Den kristna tron i familjen var nog lik den folkliga medeltida tron utan att vara markant. Vidskepligheten var en realitet och var mer ett markant inslag i föräldrarnas tro. Denna tro överfördes in i Luthers världsuppfattning. Vidskepligheten kan bidra till en otrygg bas. Luthers upplevelser av plötsliga vidskepligheter och föräldrarnas tro på vidskeplighet ger inte Luther en säker hamn. Vidare grogrunder för Luthers tro är de predikningar som använde pesten som hot. De sådde nog ett ont frö av rädsla för dödens omedelbarhet vilket kan ha påverkat Luthers framtida tankar och upplevelserna av knivincidenten och åskvädret.

Om vi stannar till ett ögonblick för att summera familjen och uppväxten ur ett anknytningsperspektiv och tar hänsyn till att de uppgifter som finns tillgängliga är sparsamma. Då skulle jag vilja påstå att denna viktiga del av Luthers liv präglades av en otrygg anknytning när det gäller hans omvårdnad som främst har sin förklaring i mamma Margerete och troligen ytterst lite har att göra med pappa Hans. Det kan också tilläggas att kompensationshypotesen ligger närmast till hands att tillämpa i denna del av Luthers liv som tillsynes har verkat otrygg i fråga om omvårdnaden från sin/a primärvårdare. Men om Luther sökte någon surrogatfigur i t.ex. gud för att få stöd och tröst går inte att fastställa i detta skede av Luthers liv.

Luther blev skickad till skolor i andra städer vilket innebar en separation från hans hemmiljö. Men med sig från hemmet hade han en otrygg bas och ingen säker hamn för sina inre behov. Hur han upplevde skolgången i Magdeburg finns där inga uppgifter om. När Luther gick i skolan i Eisenach ingick det i skolans rutiner att eleverna gick i gudstjänst och deltog i gosskören. Det kan varit här som ett ökat behov en gudstro skapades då Luther kände sig ensam. Det är möjligt det var här som han fann Gud som en surrogatfigur i sin ensamhet och separation ifrån sin hemmiljö. Inte minst Luthers erfarenheter när han var inneboende hos familjen Schalbe - Cotta kan vara ett tecken på detta. Där tycks det ha varit en andlig miljö som han uppskattade och detsamma gällde troligen vänskapen med prästen Braun. Både Schalbe-Cottas och Braun tycks ha svarat på Luthers andliga och konstnärliga behov med deras uttalade intresse för musik

och varma andlighet. Luthers intresse för musik hos Schalbe-Cottas samt Braun och kören visar på att han var en känslig pojke. Dessa nyss nämnda personer kan ha varit Martins anknytningspersoner i en tonårstid när han söker nya anknytningspersoner.

Ur ett psykohistoriskt perspektiv kan man se Luthers tillvaro från ett makronivå perspektiv där tidsandan i Europa och framförallt i Tyskland var orolig och där olika intressenter var ute efter makten och korruptionen var hög. Döden gjorde sig ständigt påmind om sin närvaro i form av epidemier, sjukdomar och barndödligheten etc. Oron i samhället i stort påverkade Luthers familjs tillvaro i smått.

5.3 Universitetet och Åskvädret gudsrelations första framträdande

Martin Luther var 18 år när han skrevs in på Universitetet i Erfurt och var en flitig student. Efter magisterexamen hade pappa Hans förutbestämt sin sons inriktning på juridik. Luther hade ingen möjlighet till att uttrycka sin egen vilja eller sina behov inför sin pappas planer. Det kan ses som en otrygg bas för Luther.

Studenthemmet Luther bodde i var strikt reglerat med läsning från Psaltaren. Han hade möjligheten att berika sitt andliga liv i hemmet. Studenthemmet tjänade inte som en trygg bas eller säker hamn för honom är en trolig tolkning. Möjligen gav det andliga livet Luther något men där finns inga uppgifter i vilken grad. Luther hade ett rikt socialt liv som student och man kan anta att någon av vännerna blev någon form av anknytningsperson.

Luther gjorde ofta hembesök och det var under ett sådant som han råkade ut för den nästan dödliga knivincidenten. Det är högst tänkbart att han funderade kring döden och dessutom med tvivel om framtiden om juridiken var rätt val. Luther lydde fortfarande sin pappas planer.

En pestepidemi bröt ut och två nära vänner till Luther dog. Detta förstärkte säkert hans tankar om döden.

Återigen tillbaka till det ödesdigra hembesöket då Luther hamnade i åskvädret. Enligt egen utsaga i ett brev till sin pappa var den primära rädslan i åskvädret att dö. Luther avgav munklöftet av rädsla och i upplevelsen att det var Gud som tilltalade honom. Här bör man tänka på Loewenichs tolkning av hur Luther uppfattade Gud som en aktivt agerande realitet. Gudsrelationen kännetecknas av dödsrädsla som orsakas av Gud direkt.

Anknytningsteoretiskt kan upplevelsen av gudsrelationen inte ha varit en trygg bas eller säker hamn. Tron på vidskepligheter måste spelat in som en katalysator till rädslan. Initialt, i åskvädret, kan det inte varit frågan om att Luther tänkte på Gud och domen. Det är troligare att Luther först när han var utom fara använde en intellektualiserad förklaring till att förstå

upplevelsen om Gud och domen. Munklöftet togs på allvar. Det var första gången som Luther hävdade sin egen vilja och började skapa sin egen identitet. Guds auktoritet stod över pappa Hans auktoritet och pappan fick motvilligt acceptera sin sons löfte att bli munk. Gudsrelationen kännetecknas nu av rädsla för döden och Guds auktoritet. Här skulle *kompensationshypotesen* förklara munklöftet till en viss del. Luther upplevde inte sina föräldrar, i synnerhet pappa Hans, som kontinuerligt trygg bas och inte heller som en tydlig säker hamn. Åskvädret och munklöftet kan ses som en plötslig omvändelse i en livskris som är starkt förknippad med döden. Men det märkliga är att om Gud var ett surrogat för Luthers föräldrar och han upplevde Gud som orsak till hans dödsrädsla och faktiska hot om döden hur kunde Luther då se Gud som en trygg bas? Eller såg han ändå att Gud kunde svara på hans behov trots detta? Kan det vara så att eftersom Luther inte hade haft en särskilt trygg omvårdnad, så kände han sig inte heller värdig en sådan från Gud.

I det auktoritära medeltidssamhället hade människorna med makt och pengar sin trygga bas i sina positioner i samhället. Deras behov tillfredsställdes och åtlyddes. Makten och pengarna blev deras säkra hamn. Hans Luthers strävan var detta. Luther lydde den högsta auktoriteten Gud, enligt sin mening, och gick i kloster.

5.4 Klosterlivet, första mässan och fröet till lösning

Luthers huvudsakliga intention med att gå i kloster var troligen att lösa problemet kring sina tankar om döden och Gud. Kunde klostret, ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv, bli en trygg bas och säker hamn för Luther?

En oväntad konsekvens för Luther blev frigörelsen ifrån pappa Hans dominans och planer både vad det gäller juridiken och giftermålet. Luther hade nog känt ett tvivel över att bli jurist och att gifta sig.

Under året som novis upplevde nog Luther en viss fridfullhet dels för han hade äntligen valt en egen väg även om det var under dödshot. Dels därför att klosterlivet var noggrant reglerat vilket han var van vid ända sedan tidig skolgång. Det kan tänkas att Luther upplevde klostret som en trygg bas och hans andliga behov blev tillfredsställda. Om det var en säker hamn är svårt att säga. Munkarna uppmanades till introspektion genom den meriterande bikten som medel för att nå tillståndet av syndfrihet. Denna bikt väckte svåra anfäktelser inom Luther. Startskottet hade varit dödshotet, blixten ifrån Gud. Döden var ett problem för Luther som i intellektualiserad

teologisk form hade blivit en vred, dömande gudsbild. Luther biktade sig ihärdigt i hopp om att fina nåd hos Gud. Denna meriterande handling skulle läka gudsrelationen. Men Luthers otillräcklighet att bekänna sina synder och osäkerhet angående förlåtelsen fick honom att känna sig distanserad ifrån Gud. Detta ter sig märkligt eftersom Luther upplevde Gud som väldigt nära i sin upplevelse i åskvädret. Var gudsrelationen så att Gud var endast nära i det negativa och distanserad när det skulle vara positivt? Luther hade dessutom en människosyn där predestinationen fick honom att känna sig bland de förkastade. Detta innebär att den nuvarande gudsrelationen nog upplevdes som en otrygg bas och samtidigt en osäker hamn. När Luther blev präst ökade anfäktelserna, vilket han erfor redan vid första mässan. Där Jesus realpresens ökade upplevelsen av dom som kunde leda till fördömelse och evig separation ifrån Gud, den eviga döden kallad.

Pappa Hans närvaro vid den första mässan ökade oron hos Luther och gjorde hans redan affekterade inre värre med de infekterade problemen olösta.

Det var troligast att Martin Luther fick det största stödet av de själavårdande samtalen med Staupitz och han blev den anknytningsperson Luther aldrig haft. En anknytningsperson som gav Luther upplevelsen av en trygg bas och en säker hamn. Det var Staupitz som försökte påverka Luthers hopplösa upplevelse av bikten, där Luther inte kunde förstå vilken typ av synd som var värd att bekänna och om han kunde lita på förlåtelsen. Vidare försökte Staupitz så ett frö till en ny syn på Kristus som en människa som led och var som oss så att Luther hade en möjlig identifikationspunkt och inte behövde vara rädd för Kristus. Luther upplevde anfäktelserna som en separation ifrån Gud men Staupitz förklarade att de var ett tecken på att Gud var nära. Vidare försökte Staupitz visa på att vägen till en sundare gudsrelation inte var beroende av en perfekt prestation ifrån Luther vilket denne hade försökt genom nitisk bikt. Staupitz förstod nog också att arbetet var ett terapeutiskt sätt att hjälpa Luther. Därför beordrades Luther nog delvis i terapeutiskt syfte att studera till professor. Det var som professor som Luther under sitt exegetiska arbete med Romarbrevet och i kombination med Staupitz samtal kom till en insikt om gudsrelationen. Insikten var den att människan kommer genom nådegåvan tron i rätt relation med Gud och inte genom sina handlingar. Här kan man förstå att där såddes ett frö hos Luther till en sundare utveckling av gudsrelationen. Dessa nya tankar skulle kunna ge honom både en trygg bas och en säker hamn i Gud och Jesus.

Vad kan vi analysera oss fram till om Luthers liv? Samtalen mellan Luther och Staupitz är rekonstruktioner ur Luthers minne. Dessa minnen har sedan nedtecknats av någon student eller Luther själv flera år efter det att samtalen ägt rum. Återgav Luther verkligen som det var?

6. Diskussion och slutsats

6.1 Inledningen

I början preciserades uppsatsens syfte: att öka kunskapen och här kan tilläggas förståelsen av Luthers gudsrelation och utvecklingen av densamma. Detta med användningen av psykohistoria som övergripande metod och anknytningsteorin som teori.

Det har gjorts genom att först undersöka Luthers olika livsperioder, bakgrund, uppväxt, skolgången i närheten av hemmet och den som företogs i andra städer, universitetstiden, åskvädret - munklöftet och sist klosterlivet med hans anfäktelser. Det är från bakgrunden räknat fram till universitetstiden som grunden läggs till hans gudsrelation och problemen. Problemen är inte märkbara eller särskilt tydliga under de tre första perioderna men grundlades där och ligger i dvala. Enligt Granqvist två hypoteser tycker jag med stöd från min analys att Luther har präglats av kompensationshypotesen. Detta syns tydligast i hans uppväxt och även i något mindre grad i de andra tidsperioderna som jag har behandlat i uppsatsen. Det är under åskvädret som problemen väcks till liv genom dödsfruktan och vad Luther upplever som Guds tilltal. Därefter undersöks klosterlivet där problemen yttrade sig tydligt och fick konsekvenser för Luthers gudsrelation på ett ohälsosamt sätt. Problemen kan också tänkas hindra honom från att få uppleva en sund gudsrelation. Nu är vi framme vid att se hur gudsrelationen eventuellt utvecklades och i vilken riktning den tog.

Men först ett psykohistoriskt ställningstagande för denna uppsats. Om man vill nå en anknytningsteoretisk förståelse av Luthers gudsrelation och dess utveckling måste man vara medveten om källornas fragmentariska, spekulativa karaktär. Man bör ta del av den psykohistoriska kritiken som riktas mot grundkällorna och därefter kommande biografiska källornas tvivelaktiga karaktär. Det är då möjligt att, som uppsatsförfattare och läsare av densamma, se en utveckling av Luthers gudsrelation. Vad som bör nämnas är att det är endast en möjlig förståelse av många eftersom andra ställningstaganden och psykologiska teorier skulle kunna komma fram till andra resultat av när och hur Luthers gudsrelation utvecklades och till vilken slags relation.

6.2 Uppsatsens frågeställningar

Nu för bekvämlighetens skull kommer frågorna som lästes i början av uppsatsen att upprepas och besvaras i tur och ordning:

- Hur har Luthers familj, sociala situation och skolgång påverkat Luther? Vad i uppväxten grundlade hans framtida problem i gudsrelationen ur ett anknytningssperspektiv?
- Hur har skolgången på annan ort påverkat Luthers gudsrelation ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv?
- Vad har universitetstiden och åskvädret haft för konsekvenser för Martins gudsrelation ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv?
- Vad innebar klosterlivet för Luthers utveckling av hans gudsrelation ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv?

6.2.1 Luthers familj och skolgång

Enligt anknytningsteorin läggs grunden i den tidigaste omvårdnaden av barnet för hur individen senare i livet hanterar relationer och i det här fallet gudsrelationen. Nu finns det inga uppgifter om hur den troliga primärvårdaren, mamma Margarete, tog hand om Luther. Men vi får tänka oss att hon var mestadels ensam med en stor barnaskara på ca.8-9 barn. Hon kunde omöjligt tillgodose alla barnens behov så fort de visade att de hade sådana. Någon eller några av barnen fick vänta på henne för att deras behov skulle tillgodoses. Det behöver inte betyda att hon inte var lyhörd utan helt enkelt för att hon inte hade möjligheten till det. Luther som föddes först fick möjligen bättre omvårdnad tills nästa barn blev fött. Men när flera av hans syskon var med i bilden då är det nog möjligt att hans behov blev eftersatta. Det enda tillfället som kan visa någon form av anknytning är när mamma Margarete lärde honom att läsa och det kan även tänkas att det fanns fler anknytningstillfällen. När det kommer till pappa Hans dominanta personlighetsdrag som så starkt påverkade Luther och hans liv. Då får man enligt min mening börja i ett makronivåperspektiv. Det medeltida samhället i stort var hierarkiskt och auktoritärt uppbyggt och som givetvis färgade av sig på familjen och främst på Hans Luther. Jag tycker mig se att pappa Hans älskade sin son Martin och vill honom väl med sina framtida planer för sin son. Men vad han saknade var lyhördheten för Luthers egna behov och vilja. Luther fick med sig en rad egenskaper ifrån sin pappa, tycker jag mig uppfatta. Bland annat ett starkt temperament och en hög ambitionsnivå. Ett utmärkande senare drag hos Luther är tvivel som dels kan bero på hans intellekt och känsliga temperament i kombination med att pappan inte

tillät honom att ha en egen fri vilja. Det ser jag som en grundorsak till Luthers senare problem i klostret. Sammantaget är det möjligt att den bristande vårdnaden, Hans Luthers dominans och Luthers tvivlande men skarpa sinne var något som hade negativ inverkan på Luthers framtida gudsrelation. Agan i hemmet förkom nog fler gånger än de två tillfällena som Luther själv anger men tidiga tolkningar, Eriksons, är nog starkt överdrivna. Däremot verkar det som att agan i skolan satt djupare spår i Luther än vad han var medveten om och i kombination med skolans auktoritära sätt i kristen regi skapades nog en rädsla för plötslig bestraffning. Det ovan sagda visar på, menar jag, att Luther i huvudsak har präglats av en otrygg anknytning i fråga om vårdnaden som han fick av sina föräldrar.

Vad gäller religiositet i familjen så tror jag att den folkliga tron i kombination med vidskeplighet hade en stor påverkan på Luther. Det vidskepliga kunde inträffa när man minst anade det och eftersom föräldrarna delade denna tro så kunde inte Luther söka trygghet hos dem när han som barn upptäckte världen runt omkring. Om vi tar detta och skolans plötsliga bestraffning och sammankopplar dessa då kan det var möjligt att det skapar oro och tvivelaktighet i Luthers sinne. Gudsrelationen är nog mer slumrande och samtidigt influerade av hans föräldrars tro en Luthers egen uppfattning om den.

6.2.3 Skolgången på annan ort

Denna period ser jag som en av Martin Luthers ljusaste perioder. Under skolåren i Eisenach ser man vilken inspiration och vilket stöd Luther fick från familjen Schalbe-Cotta och prästen Braun. De fungerade i viss mån som nya anknytningspersoner som kan tänkas ha blivit en trygg bas eftersom de svarade på Luthers andliga och konstnärliga behov.

Det verkar omöjligt att han i sin framtida gudsrelation endast upplevde den som mörk vilket är den bilden som målas upp i mina källor. I allmänhet när man diskuterar något så brukar vi som människor lyfta fram problemen. Likadant kunde det ha varit med Luthers uttalande i bordssamtalen om sin egen gudsrelation i unga år. Dessutom använde Luther kanske de mörka minnena av sin gudsrelation som en kontrast till den mycket ljusare gudsrelationen han hade vid tidpunkten för sina bordssamtal. Men detta är bara en spekulation ifrån min sida.

En gudsrelation börjar smått vakna till liv hos Luther och påverkas i viss grad av familjen Schalbe-Cotta och prästen Braun. Denna tidsperiod var mycket ljusare och i viss mån hade den säkert en god inverkan på Luthers gudsrelation. Men enligt min mening är det troligast att den otrygga anknytningen från uppväxten präglade Luthers gudsrelation allra mest.

6.2.4 Universitetstiden och åskvädret

Det var troligen under universitetstiden som Luther började på allvar fundera över sitt liv och sin gudsrelation. Vi kan börja med att den religiositet som förekom i studenthemmet som kan ha givit Luther impulser att fundera över sin egen gudsrelation. Dessutom innebar flytten från familjen i Eisenach samt prästen Braun en separation. Det kan ha fått Luther att känna sig ensam trots att det påstås att han hade ett rikt socialt liv. Ensamheten kan kännas även om man är omgiven av vänner. Det var också under den här tiden som två av Luthers nära vänner föll offer för pesten vilket säkerligen fick Luther både att känna sig ensam och framförallt få honom att tänka på döden. Det i sin tur väcker andliga frågor angående döden och Gud.

Det framkommer ganska tydligt att Luther inte var helt tillfreds med att studera juridik som pappa Hans bestämt att han skulle göra. Luther var nog inte helt nöjd med planerna på giftermål heller. Om vi tar det som utgångspunkt med troliga grubblerier över andliga spörsmål och döden. Det sistnämnda väcktes främst av knivincidenten men också dödens närhet i form av epidemier, krig och kyrkans användning av desamma för att tjäna deras egna syften. Därför ser jag åskvädret som den utlösande faktorn till att Luther bröt med sin pappas planer och handlade efter sitt behov av andlighet. Vilket troligen byggts upp inom honom ända fram till detta avgörande ögonblick i hans liv. Kanske var andligheten hans sätt att tidigare tyst revoltera men som först nu blev markant i och med munklöftet.

6.2.5 Klosterlivet

Det var först i klostret och i bikten som Luthers problem med gudsrelationen blev mest tydliga. När Luther sedan blev präst syntes de också i gudstjänsten. Det var genom de själavårdande samtalen med biktfadern Staupitz som Luther fick stödet som kunde ge honom en sundare gudsrelation. Luther hjälpte även sig själv genom sitt exegetiska arbete av Romarbrevet 1:17 som kompletterade Staupitz själavårdande råd. Råden innefattade en ny syn på Kristus där Jesus framträdde som en lidande människa, förlåtande av synd och besegrare av den eviga döden. Staupitz gav även en ny syn på Gud. Bilden av Gud var en givare av nåden både i Jesu liv och till människan. Nåden verkade för att människan skulle komma till tro utan hennes egen förmåga vilket gjorde det möjligt för henne att genom tron få en korrekt gudsrelation. Det är här vi når Luthers inre dilemma ur en psykologisk vinkel där hans känslighet, noggrannhet och intelligens var det som satte hinder för honom att ha en sund gudsrelation. Enligt min mening så projicerade han sina tillkortakommande på Gud när det egentligen var han själv som var

hindret. Erikson lade skulden på Hans Luther och skolgången. Men som jag tidigare har sagt angående pappans eventuella skuld till Luthers problem: Hans Luther var ett barn av sin tid och ur ett psykohistoriskt perspektiv ligger orsaken på en makronivå med samhällets hierarkiska, auktoritära uppbyggnad som sipprade ner till Hans Luthers familj och Hans själv. Pappa Hans älskade och värnade om sin son men saknade lyhördheten för Luthers behov. Indirekt kan avsaknaden av lyhördhet ha påverkat Luther när han i bikten upplevde att Gud inte förlät honom.

6.3 Slutsats

Var i ligger utvecklingen av gudsrelationen enligt anknytningsteorin? Nu har vi gått igenom alla frågorna och då kan vi se hur den otrygga anknytningen i uppväxten kom att präglade Luthers gudsrelation under hela den tidsperioden som denna uppsats behandlar. Där finns inga uppgifter om hur Luther vid den tiden upplevde sin inre tro. Men om man dristar sig att spekulera så är det möjligt att i början av Luthers liv var det frågan om en slumrande gudsrelation som grundade sig i hans föräldrars tro i kombination med vidskepelse. Luthers utövande av sin tro var troligen att han följde med på gudstjänster. I perioden i Eisenach ser vi en möjlig positiv inverkan av de troliga nya anknytningspersonerna. Men fortfarande vet vi inte mycket om Luthers inre gudsrelation. Det är först under universitetsåren som grubblerierna och tankar kring döden får honom att tvivla på sin framtid. Åskvädret blir en katalysator för hans problem och den tillfälliga lösningen blev klostret. Luthers problem med sin gudsrelation blev mycket tydliga i bikten. Nu fick Luther äntligen anknytningspersonen Staupitz som gav honom en trygg bas och säker hamn. Det exegetiska arbetet var också en hjälp i kombination med Staupitz själavårdande.

Om Luther tog till sig det stöd han fick och själv arbetade på och inkorporerade det i sin tro så skulle Gud kunna bli en trygg bas och Jesus skulle fungera som en anknytningslik person. Gud och Jesus kunde upplevas som en säker hamn när anfäktelserna hotade Luther. Vidare skulle den hotande faran, döden, vara åtgärdad genom Jesu korsdöd och förlåtande sinne. Detta är fröet till en möjlig och sundare utveckling av en ny gudsrelation som Luther senare i livet troligen skulle kunna skörda frukterna av. Det är slutsatsen som jag drar av min undersökning.

6.4 Reflektion över min uppsats

En reflektion över vad som kunde gjorts annorlunda är att jag med hjälp av de biografiska källorna själv kunde ha läst bordssamtalen och breven skrivna av Luther. Då skulle jag kunnat tolka och själv bilda mig en uppfattning om hur Luther såg på sin gudsrelation utan att behöva förlita mig på de biografiska källorna som jag använt mig av i denna uppsats.

6.5 Förslag till framtida forskning och avslutande ord

Den framtida Lutherforskningen borde utföras av ett team av forskare där varje forskare har sitt speciella område och lite kunskap inom de andra forskarnas område. Detta team skulle bestå av följande områden:

- Psykologi med inriktning på religion och psykohistoria.
- Språk med inriktning på medeltida tyska och latin.
- Historia med inriktning på medeltida och tidig renässans i både europeisk och särskilt Tysklands historia.
- Religionssociologi med inriktning på medeltida kristen religion och framförallt Lutherdomen.
- Ekonomihistoria som inkluderar Europa och Tyskland.

Det är ett tänkbart team som skulle kunna täcka många facetter av Luther och olika samhällsaspekter av Luthers liv och därigenom möjligen få en klarare bild av Luther och vad som påverkade honom från många olika vinklar. Detta är mer än vision än en möjlighet för i verkligheten måste all forskning finansieras och olika forskare i teamet måste kunna samarbeta under en så lång tid som ett sådant arbete skulle kunna tänkas ta. Dessutom blir jag påmind om vad Runyan sa: att det är näst intill omöjligt att täcka alla vinklar. Kan man verkligen riktigt förstå en annan människa och hennes inre värld oavsett tillgången på fakta, expertis och resurser framförallt om den historiske personen har varit död i 500 år.

Avslutningsvis vill jag sluta med ett citat av Bob Dylan som är en bild av vad Luther kanske någon gång fick uppleva i sin Gudsrelation;

”Come in I give ya shelter, shelter from the storm”

7. Litteraturförteckning

Biografier

- Bainton, Roland (1986), *Here I Stand - A Life of Martin Luther*. New York: Penquin books.
- Brecht, Martin (1993), *Martin Luther- His road to reformation 1483-1517*. Vol.1, Minneapolis: Fortress Press.
- Krauklis, Martin (1999), *Martin Luther- Liv och verk*. Södertälje: Larsons Förlag.
- Loewenich, Walther von (1986), *Martin Luther- The Man and His work*. Minneapolis: Augsburg Publishing House.
- Marius, Richard (2004), *Martin Luther- The Christian between God and Death*. Cambridge, Ma: Harvard University Press.
- Tomlin, Graham (2002), *Luther och hans värld*, Stockholm: Verbum förlag.

Psykohistoria

- Elms, Alan (1994), *Uncovering lives*, New York: Oxford University Press.
- Erikson, Erik (1975), *Life History and the Historical moment*, New York: W. W Norgon & Company Inc.
- Loewenberg, Peter (1985), *Decoding the past*, London: University of California Press.
- Johnson, Roger(redaktör) (1988), *Psychhistory and Religion*, Philadelphia: Fortress Press.
- Runyan, William McKinley(1984), *Life Histories and Psychbiography- explorations in theory and Theory*, New York: Oxford University Press.
- Runyan, William McKinley(redaktör) (1988), *Psychology & Historical Interpretation*, New York: Oxford University Press.
- Szaluta, Jacques (1999), *Psychohistory- Theory and Practice*, New York, Peter Lang Publishing.
- Walter, Sofie (2013), *Det var en plågsam stund, en stund af inre smärta*, Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

Anknytningsteori

- Broberg, Anders (Granqvist, P. Ivarsson, T. Risholm Mothander, P.)(2006), *Anknytningsteori- betydelsen av nära känslomässiga relationer*, Finland: Natur & Kultur.
- Broberg, Anders (Granqvist, P. Ivarsson, T. Risholm Mothander, P.)(2009), *Anknytning i praktiken- Tillämpningar av anknytningsteorin*, Finland: Natur & Kultur.
- Meissner, W.W(2003), *Methological Issues in the Psychistory of Religious figures*, Annual of Psychoanalysis, 31, Analytic Press Inc.

Referenser

- Ask, Johan (f.d. Johan Förster)(1996), *Objektsrelationsteorin från Föräldrabild till Gudsbild - en fallstudie av Martin Luthers liv från 1483-1505 A.D*, Lunds Universitet.
  - Brecht, Martin,(1993), *Martin Luther- Shaping and Defining the Reformation 1521-1532*, Vol.2,Minneapolis: Fortress Press.
  - Brecht, Martin.,(1993), ” *Martin Luther- The Preservation of the Church 1532-1546*”, Vol.3, Minneapolis: Fortress Press.
  - Erikson, Erik (1958), *Young Man Luther- A study in Psychoanalysis and History*, New York: W. W Norton & Company.
  - Sandström, Alan (2007), *Martin Luther- Munken som gjorde revolt*, Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.
  - ”*Svenska Kyrkans bekännelse skrifter*” (Lilla Katekesen) (1985), Stockholm: Verbum förlag
  - Wulff, David B.,(1993), ” *Religionspsykologi 2*”, Lund: Studentlitteratur.
  - <http://fortresspress.com/author/roland-h-bainton>

  - <http://fortresspress.com/author/martin-brecht>

  - <http://www.psykologiguident.se/www/pages/?Lookup=Erik%20H.%20Erikson>

  - <http://www.larsonforlag.se/forfattare/krauklis.php>

  - https://de.wikipedia.org/wiki/Walther_von_Loewenich

  - <http://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/april-2000/in-memoriam-richard-curry-marius>

  - <http://www.stmellitus.org/principal>
- <http://www.london.anglican.org/articles/graham-tomlin-bishop-kensington-announcement/>